Bridging the gender divide in informal long-term care

Μακροχρόνια φροντίδα μεταξύ οικογενειακής επιβάρυνσης και δημόσιας ευθύνης: γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των φύλων στην άτυπη φροντίδα

Συστάσεις Πολιτικής

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Στοιχεία εγγράφου:

Ακρωνύμιο έργου	CareDivide
Τίτλος Έργου	Γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των φύλων στην άτυπη μακροχρόνια φροντίδα
Χρόνος και διάρκεια του έργου	9 Ιανουαρίου 2025 – 8 Ιανουαρίου 2027 (24 μήνες)
Πακέτο Εργασίας	4. Δράσεις συνηγορίας και εκστρατείες ευαισθητοποίησης στα μέσα ενημέρωσης
Δραστηριότητα	Δ4.1 Σχεδιασμός και υλοποίηση δράσεων συνηγορίας προς τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής
Παραδοτέο	Π4.1 Συστάσεις πολιτικής
Επικεφαλής Εταίρος	Ερευνητικό Ινστιτούτο για την Ποιότητα Ζωής (ICCV)
Συγγραφέας(ες)	Petrescu Claudia, Negut Adriana, Mihalache Flavius, Dragan Corina, Arpinte Daniel
Συντελεστές	• Ερευνητικό Ινστιτούτο για την Ποιότητα Ζωής (ICCV, Ρουμανία, Συντονιστής) • Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο της Ρουμανίας (CCIR, Ρουμανία) • Κέντρο Κοινωνικής Καινοτομίας (CSI, Κύπρος) • Κυπριακό Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο (ΚΕΒΕ, Κύπρος) • Symplexis (Ελλάδα) • Ινστιτούτο για τη Διαφορετικότητα και τη Συμπερίληψη (D&I, Ελλάδα) • Ίδρυμα Santa Maria La Real (FSMLR, Ισπανία) • Εμπορικό, Βιομηχανικό και Υπηρεσιακό Επιμελητήριο της Μπανταχόθ (Cámara Badajoz, Ισπανία) • CESIE ETS (CESIE, Ιταλία) • Confesercenti Provinciale di Palermo (Confesercenti PA, Ιταλία)
Επίπεδο διάδοσης	PU - Δημόσιο
Περίληψη	Συστάσεις πολιτικής σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο για τη μείωση του έμφυλου χάσματος στην άτυπη φροντίδα. Το παρόν διακρατικό σημείωμα πολιτικής εξετάζει τη σχέση μεταξύ της δημογραφικής γήρανσης, της άτυπης μακροχρόνιας φροντίδας, της έμφυλης ανισότητας και της συμμετοχής στην αγορά εργασίας στις πέντε χώρες-εταίρους του έργου CareDivide. Το βασικό συμπέρασμα είναι ότι το υφιστάμενο μοντέλο άτυπης φροντίδας δεν είναι ούτε κοινωνικά δίκαιο ούτε βιώσιμο υπό τις συνθήκες της δημογραφικής γήρανσης. Μετακυλίει το κόστος της ανεπαρκούς δημόσιας παροχής υπηρεσιών φροντίδας στον απλήρωτο χρόνο των γυναικών, στην απασχόλησή τους, στο εισόδημά τους, στην υγεία τους και στα μελλοντικά συνταξιοδοτικά τους δικαιώματα. Το κόστος αυτό επεκτείνεται στη συνέχεια στους εργοδότες, στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και στους δημόσιους προϋπολογισμούς. Ως εκ τούτου, η μακροχρόνια φροντίδα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως κοινωνική υποδομή και ως κοινή δημόσια ευθύνη, και όχι ως κατά κύριο λόγο ιδιωτική οικογενειακή υποχρέωση.
Κατάσταση	Τελική
Έκδοση	V3
Ημερομηνία	04/08/2026

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Περιεχόμενα

Κατάλογος πινάκων 3

Κατάλογος συντομογραφιών....4

Συνοπτική παρουσίαση 6

Εισαγωγή και πλαίσιο....14

Μεθοδολογία....17

Κύριες προκλήσεις και εμπόδια....19

Οι υπηρεσίες τυπικής μακροχρόνιας φροντίδας παραμένουν ανεπαρκείς, άνισα κατανεμημένες και συχνά οικονομικά απρόσιτες 19

Η νομοθεσία για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής υπάρχει στα χαρτιά, αλλά συχνά αποτυγχάνει στην 21

πράξη 21

Οι άτυποι φροντιστές/φροντίστριες είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι/τες στον χώρο εργασίας και αντιμετωπίζουν διακρίσεις και επιπτώσεις στην επαγγελματική τους εξέλιξη....23

Τα έμφυλα στερεότυπα συντηρούν τη δυσανάλογη επιβάρυνση των γυναικών με ευθύνες φροντίδας 25

Το κοινωνικοοικονομικό κόστος του έμφυλου χάσματος στη φροντίδα παραμένει αόρατο....26

Προστασία των φροντιστών/φροντιστριών από διακρίσεις στον χώρο εργασίας και επαγγελματικές κυρώσεις....36

Ρόλοι των εμπλεκόμενων φορέων και διακυβέρνηση πολλαπλών επιπέδων 39

Μεθοδολογικό πλαίσιο για την αξιολόγηση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων της (μείωσης) του χάσματος μεταξύ των φύλων στον τομέα της άτυπης μακροχρόνιας φροντίδας, ιδίως όσον αφορά τη φροντίδα των ηλικιωμένων 43

Σκοπός....43

Βασιζόμενοι στα δεδομένα για τη γονική άδεια 44

Θεωρία της αλλαγής....44

Τα επίπεδα ανάλυσης....45

Διαστάσεις και δείκτες 46

Βιβλιογραφικές Αναφορές....52

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1. Συγκριτική επισκόπηση των εθνικών πλαισίων....15

Πίνακας 2. Συμμετέχοντες στη φάση της διαβούλευσης....18

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Πίνακας 3. Διακρατική σύγκριση των προκλήσεων που σχετίζονται με τη διαθεσιμότητα των τυπικών υπηρεσιών μακροχρόνιας φροντίδας 19
Πίνακας 4. Διακρατική σύγκριση των προκλήσεων που σχετίζονται με την εφαρμογή της νομοθεσίας για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής 22
Πίνακας 5. Διακρατική σύγκριση των προκλήσεων που σχετίζονται με την ευπάθεια στον χώρο εργασίας και τις επαγγελματικές επιπτώσεις για τους άτυπους φροντιστές 23
Πίνακας 6. Διακρατική σύγκριση των προκλήσεων που σχετίζονται με τα στερεότυπα φύλου και την άνιση κατανομή της άτυπης φροντίδας 25
Πίνακας 7. Διακρατική σύγκριση των προκλήσεων που σχετίζονται με την αναγνώριση και τη μέτρηση του κοινωνικοοικονομικού κόστους της άτυπης φροντίδας 26

Κατάλογος συντομογραφιών

ΑΔΥ	Ολοκληρωμένη Κατ' Οίκον Φροντίδα (Ιταλία)
EIGE	Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων
Η EQLS	Έρευνα για την ποιότητα ζωής στην Ευρώπη
ΕΣΣ	Ευρωπαϊκή Κοινωνική Έρευνα
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΔ της ΕΕ	Έρευνα εργατικού δυναμικού της Ευρωπαϊκής Ένωσης
EU-SILC	Στατιστικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης
ΕΥΡΩΜΟΝΤ	Μοντέλο μικροπροσομοίωσης φόρων-παροχών της ΕΕ
ΕΕΥ	Μελέτη για τις ευρωπαϊκές αξίες
ΓΑΛΗ	Παγκόσμιος δείκτης περιορισμού δραστηριότητας
ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
HETUS	Εναρμονισμένες ευρωπαϊκές έρευνες για τη χρήση του χρόνου
Ανθρώπινο Δυναμικό	Ανθρώπινο Δυναμικό
INAPP	Εθνικό Ινστιτούτο Ανάλυσης Δημόσιων Πολιτικών (Ιταλία)
ΙΝΛ	Εθνική Επιθεώρηση Εργασίας (Ιταλία)
ΙΝΠΣ	Εθνικό Ινστιτούτο Κοινωνικής Ασφάλισης (Ιταλία)
ΙΣΤΑΤ	Εθνικό Ινστιτούτο Στατιστικής της Ιταλίας
ΙΖΑ	Ινστιτούτο Οικονομικών της Εργασίας
ΚΑΠΗ	Κέντρα Ανοικτής Προστασίας Ηλικιωμένων (Ελλάδα)
LTC	Μακροχρόνια φροντίδα

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

ΜΚΟ	Μη Κυβερνητική Οργάνωση
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
PNRR	Εθνικό σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ιταλίας
ΡΙΚΛ	Ερευνητικό Ινστιτούτο για την Ποιότητα Ζωής (ICCV)
Απόδοση επένδυσης	Απόδοση επένδυσης
ΣΑΑΔ	Σύστημα Αυτονομίας και Φροντίδας για την Εξάρτηση (Ισπανία)
ΜΕΡΙΔΙΟ	Έρευνα για την υγεία, τη γήρανση και τη συνταξιοδότηση στην Ευρώπη
ΜΜΕ	Μικρομεσαίες επιχειρήσεις
ΣΡΟΗ	Κοινωνική απόδοση της επένδυσης
ΟΗΕ	Ηνωμένα Έθνη
UNDP	Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών
WVS	Έρευνα Παγκόσμιων Αξιών

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Συνοπτική παρουσίαση

Οι γηράσκουσες κοινωνίες της Ευρώπης βασίζονται σε ένα άτυπο μοντέλο μακροχρόνιας φροντίδας που καλύπτει τα κενά στη δημόσια παροχή μέσω της μη αμειβόμενης εργασίας που παρέχεται από μέλη της οικογένειας, κυρίως γυναίκες. Αυτή δεν είναι μια ρύθμιση χωρίς κόστος. Μετατρέπει τις ανεπαρκείς επενδύσεις στην περίθαλψη σε απώλειες θέσεων εργασίας, χαμηλότερες αποδοχές και συντάξεις, χειρότερη υγεία, πιέσεις για τη διατήρηση του προσωπικού και υψηλότερο μελλοντικό κόστος για τα συστήματα κοινωνικής προστασίας. Ως εκ τούτου, η επιλογή πολιτικής δεν είναι μεταξύ δημόσιων δαπανών και μη δαπανών, αλλά μεταξύ ορατών επενδύσεων σε υποδομές φροντίδας και της συνεχιζόμενης μεταφοράς κρυφών δαπανών στις γυναίκες, στα νοικοκυριά, στους εργοδότες και στους δημόσιους προϋπολογισμούς.

Βασικά πορίσματα και επιπτώσεις στην πολιτική

1 Το βασικό πρόβλημα
Ο απλήρωτος «φόρος» φροντίδας για τις γυναίκες

- Η μη αμειβόμενη οικογενειακή φροντίδα αντιμετωπίζεται επί του παρόντος ως ιδιωτική υποχρέωση και όχι ως βασική κοινωνική υποδομή σε ολόκληρη τη Νότια και Ανατολική Ευρώπη.
- Αυτό το μοντέλο μετατοπίζει δομικά το κόστος των υποχρηματοδοτούμενων δημόσιων συστημάτων στον απλήρωτο χρόνο των γυναικών, τις προοπτικές απασχόλησης, την υγεία και τη μακροπρόθεσμη συνταξιοδοτική ασφάλεια.
- Η συνέχιση της εξάρτησης από τη μη αμειβόμενη οικογενειακή φροντίδα δεν αποτελεί δωρεάν εναλλακτική λύση στις δημόσιες επενδύσεις· Δημιουργεί σημαντικό κρυφό κόστος για τους δημόσιους προϋπολογισμούς, τα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και τους εργοδότες.

2 Το κενό εφαρμογής
Δικαιώματα στα χαρτιά έναντι ευπάθειας στην εργασία

- Ενώ η οδηγία της ΕΕ για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής (2019/1158) έχει μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο, εξακολουθεί να υπάρχει σοβαρό χάσμα μεταξύ των επίσημων νομικών δικαιωμάτων και της καθημερινής πραγματικότητας στον χώρο εργασίας.
- Οι άτυποι φροντιστές/φροντίστριες, δυσανάλογα γυναίκες, αντιμετωπίζουν έμμεσες διακρίσεις, στασιμότητα σταδιοδρομίας και πίεση να μειώσουν τις ώρες εργασίας τους ή να παραιτηθούν εντελώς από τη δουλειά τους.
- Οι υπάρχουσες προστασίες στο χώρο εργασίας εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την καλή θέληση των μεμονωμένων εργοδοτών/τριών και όχι από την προληπτική, συστηματική επιθεώρηση εργασίας και την ανεξάρτητη εποπτεία.

3 Η πολιτική απάντηση
Μετάβαση στην κοινή ευθύνη φροντίδας

- **Επέκταση της επίσημης φροντίδας:** Κλιμάκωση της οικονομικά προσιτής, κοινοτικής κατ' οίκον φροντίδας, των κέντρων ημερήσιας φροντίδας και της φροντίδας ανάπαυλας για τη μείωση των

4 Η οικονομική υπόθεση
Γιατί η επένδυση αποδίδει

- **Σε επίπεδο εργαζομένων:** Οι επενδύσεις μετριάζουν την «ποινή φροντίδας» αποτρέποντας τη διακοπή της σταδιοδρομίας, διατηρώντας την αύξηση των μισθών και περιορίζοντας τη φτώχεια

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

περιφερειακών και αγροτικών-αστικών ανισοτήτων.

- **Επιβολή δικαιωμάτων φροντιστή/φροντίστριας**: Χρησιμοποιήστε προληπτικές επιθεωρήσεις εργασίας, σαφείς οδηγίες και προσβάσιμους μηχανισμούς παραπόνων για την προστασία των φροντιστών/φρονιστριών από αντίποινα στο χώρο εργασίας.
- **Αναγνώριση και υποστήριξη άτυπων φροντιστών/στριών**: Παρέχετε νομική αναγνώριση, συνταξιοδοτικές πιστώσεις, οικονομικά επιδόματα και δίκτυα ψυχολογικής υποστήριξης για οικογενειακούς φροντιστές.
- **Στοχεύστε στα πρότυπα φύλου:** Χρησιμοποιήστε δημόσιες εκστρατείες και κίνητρα στο χώρο εργασίας για να ενθαρρύνετε τους άνδρες να μοιράζονται τις ευθύνες φροντίδας και να παίρνουν άδεια φροντίδας.

των συντάξεων γήρατος μεταξύ των γυναικών.

- **Σε επίπεδο εργοδότη/τριας:** Οι επενδύσεις αποτρέπουν την δαπανηρή εναλλαγή προσωπικού, τα έξοδα πρόσληψης και την απώλεια παραγωγικότητας, διατηρώντας έμπειρους εργαζόμενους μέσω αναλογικής ευελιξίας.
- **Σε δημοσιονομικό επίπεδο:** Οι επενδύσεις αντικαθιστούν τις κρυφές δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας με αυξημένα φορολογικά έσοδα, εισφορές κοινωνικής ασφάλισης και υψηλότερη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό.

Κύριες συστάσεις πολιτικής

Αντιμετώπιση της μακροχρόνιας φροντίδας ως κοινωνικής υποδομής

Η δημόσια ευθύνη πρέπει να συμπληρώνει την οικογενειακή φροντίδα. Η άτυπη φροντίδα δεν θα πρέπει να υποκαθιστά υπηρεσίες που δεν είναι διαθέσιμες, απρόσιτες ή γεωγραφικά απρόσιτες.

Επεκτείνετε πρώτα τις επίσημες υπηρεσίες

Η οικονομικά προσιτή κατ' οίκον φροντίδα, οι ημερήσιες υπηρεσίες, η φροντίδα ανάπαυλας και η ολοκληρωμένη κοινοτική παροχή αποτελούν προϋποθέσεις για τη μείωση της οικογενειακής εξάρτησης και της εδαφικής ανισότητας.

Μετατρέψτε τα δικαιώματα σε χρησιμοποιήσιμα δικαιώματα

Η άδεια φροντίδας και η ευέλικτη εργασία απαιτούν σαφείς διαδικασίες, καθοδήγηση από τον εργοδότη/την εργοδότρια, τακτική παρακολούθηση, επιθεώρηση εργασίας και προσβάσιμους μηχανισμούς υποβολής καταγγελιών.

Αποτρέψτε τη σωρευτική ποινή φροντίδας

Οι φροντιστές/φροντίστριες χρειάζονται προστασία από απόλυση, υποβιβασμό, αποκλεισμό από εκπαίδευση ή προαγωγή, παρενόχληση και αντίποινα, με πρακτική υποστήριξη προσαρμοσμένη στις ΜΜΕ και στους τομείς με άκαμπτα ωράρια.

Αναγνώριση των φροντιστών/φροντιστριών και ανακατανομή της φροντίδας

Μετρήστε αυτό που είναι αόρατο αυτή τη στιγμή

Απαιτούνται δεδομένα ανά φύλο σχετικά με τη μη αμειβόμενη φροντίδα, την απασχόληση, το

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Η νομική αναγνώριση, η κοινωνική προστασία, οι συνταξιοδοτικές πιστώσεις, η οικονομική και ψυχολογική υποστήριξη και η μεγαλύτερη συμμετοχή των ανδρών πρέπει να επιδιωχθούν από κοινού.

εισόδημα, την υγεία, τις συντάξεις και τις δημοσιονομικές επιπτώσεις για την παρακολούθηση των μεταρρυθμίσεων και την απόδειξη των αποδόσεων των επενδύσεων.

Ως εκ τούτου, η επένδυση στη μακροχρόνια φροντίδα δεν είναι μόνο ζήτημα δικαιοσύνης, αλλά και επιλογή κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής που στηρίζει τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας, μειώνει το κρυφό κόστος και ενισχύει τη βιωσιμότητα των συστημάτων φροντίδας και κοινωνικής προστασίας.

Η δημογραφική γήρανση επιταχύνεται σε ολόκληρη την Ευρώπη, ωστόσο οι δημόσιες υποδομές μακροχρόνιας φροντίδας παραμένουν κατακερματισμένες, υποχρηματοδοτούμενες και άνισα κατανεμημένες σε ολόκληρη την ήπειρο. Ελλείψει ισχυρών επίσημων συστημάτων πρόνοιας, τα έθνη της Νότιας και Ανατολικής Ευρώπης μοιράζονται ένα δομικό μοντέλο «οικογενειοκρατίας εξ ορισμού», στο οποίο η ευθύνη για τη φροντίδα των ηλικιωμένων βαρύνει συντριπτικά τα μη αμειβόμενα μέλη της οικογένειας (Symplexis et al., 2025). Αυτό το μοντέλο βασίζεται δομικά στη μη αμειβόμενη εργασία των άτυπων φροντιστών/φροντιστριών, -κυρίως γυναίκες- και μπορεί να είναι είτε συγγενείς είτε άτυποι φροντιστές/φροντίστριες (UN Women, 2024; Rocard & Llena-Nozal, 2022; Gösenbauer et al., 2025). Σε αυτό το πλαίσιο, η γήρανση χωρίς αποκλεισμούς διακυβεύεται σοβαρά: οι ηλικιωμένοι άνθρωποι έχουν πολύ μεταβλητή πρόσβαση σε αξιοπρεπή φροντίδα, ενώ οι άτυποι φροντιστές/φροντίστριές τους βιώνουν μια σημαντική «ποινή φροντίδας» που χαρακτηρίζεται από αποκλεισμό από την αγορά εργασίας, ψυχολογική εξουθένωση και αυξημένους μακροπρόθεσμους κινδύνους φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (Vlachantoni et al., 2024).

Σκοπός και πεδίο εφαρμογής

Αυτή η διακρατική σύνοψη πολιτικής εξετάζει τη σχέση μεταξύ της δημογραφικής γήρανσης, της άτυπης μακροχρόνιας φροντίδας, της ανισότητας των φύλων και της συμμετοχής στην αγορά εργασίας στις πέντε χώρες εταίρους του CareDivide. Έχει τέσσερις αλληλένδετους στόχους:

- να εντοπίσει τους κύριους διαρθρωτικούς και θεσμικούς παράγοντες που συντηρούν τη δυσανάλογη ευθύνη των γυναικών για την άτυπη μακροχρόνια φροντίδα·
- να αξιολογήσει τον βαθμό στον οποίο η υφιστάμενη ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής και τα δικαιώματα των φροντιστών/φροντιστριών είναι προσβάσιμα και εκτελεστά στην πράξη·
- να διαμορφώσει ένα συγκριτικό θεματολόγιο πολιτικής για τη μείωση του χάσματος μεταξύ των φύλων όσον αφορά τη φροντίδα· και
- να προτείνει ένα μεθοδολογικό πλαίσιο για τη μέτρηση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων της άτυπης φροντίδας και των πιθανών αποδόσεων από τη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των φύλων στη φροντίδα.

Το κεντρικό συμπέρασμα είναι ότι το τρέχον μοντέλο άτυπης φροντίδας δεν είναι ούτε κοινωνικά δίκαιο ούτε βιώσιμο στο πλαίσιο της δημογραφικής γήρανσης. Μεταφέρει το κόστος της ανεπαρκούς παροχής δημόσιας φροντίδας στον απλήρωτο χρόνο, στην απασχόληση, στο εισόδημα, στην υγεία και

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

στα μελλοντικά συνταξιοδοτικά δικαιώματα των γυναικών. Το κόστος αυτό επεκτείνεται επίσης στους εργοδότες, στα συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και στους δημόσιους προϋπολογισμούς. Ως εκ τούτου, η μακροχρόνια φροντίδα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως κοινωνική υποδομή και κοινή δημόσια ευθύνη και όχι ως κατεξοχήν ιδιωτική οικογενειακή υποχρέωση.

Συγκριτικό πλαίσιο: δημογραφική γήρανση και εξάρτηση από την άτυπη φροντίδα

Ενώ τα ιδρύματα κοινωνικής πρόνοιας, οι διοικητικές ικανότητες και τα επίπεδα ανάπτυξης επίσημων υπηρεσιών διαφέρουν στις πέντε χώρες του έργου παράλληλα αντιμετωπίζουν ένα κοινό διαρθρωτικό πρόβλημα: οι ανάγκες φροντίδας αυξάνονται ταχύτερα από την ικανότητα των δημόσιων συστημάτων να ανταποκριθούν.

- **Η επίσημη ικανότητα φροντίδας δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες.** Στις πέντε χώρες, οι υπηρεσίες παραμένουν κατακερματισμένες, άνισα κατανεμημένες και συχνά απρόσιτες. Επομένως, η εξάρτηση από την οικογενειακή φροντίδα είναι συχνά μια απάντηση σε περιορισμένες εναλλακτικές λύσεις και όχι μια ελεύθερα επιλεγμένη προτίμηση.
- **Το βάρος της φροντίδας είναι δομικά έμφυλο.** Οι γυναίκες παρέχουν περισσότερη άτυπη φροντίδα, συχνά με μεγαλύτερη ένταση και διάρκεια, και, κατά συνέπεια, αντιμετωπίζουν υψηλότερους κινδύνους μείωσης του ωραρίου εργασίας, διακοπής της σταδιοδρομίας, χαμηλότερων αποδοχών, ασθενέστερων συνταξιοδοτικών δικαιωμάτων, χειρότερης υγείας και φτώχειας στη μετέπειτα ζωή τους.
- **Η μεταφορά της νομοθεσίας στο εθνικό δίκαιο δεν εξάλειψε το κενό εφαρμογής.** Η οδηγία της ΕΕ για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής έχει θεσπίσει ένα σημαντικό κοινό κατώτατο όριο, αλλά η χαμηλή ευαισθητοποίηση, η διακριτική ευχέρεια των εργοδοτών/εργοδοτριών, οι ασυνεπείς διαδικασίες, η ανεπαρκής παρακολούθηση και η επιβολή βάσει καταγγελιών περιορίζουν την πρακτική άσκηση των δικαιωμάτων των φροντιστών.
- **Η πρόσβαση στα δικαιώματα είναι κοινωνικά και εδαφικά άνιση.** Οι εργαζόμενοι/νες που απασχολούνται σε ΜΜΕ, όσοι/όσες έχουν επισφαλή ή άτυπη απασχόληση και όσοι/όσες εργάζονται σε τομείς με άκαμπτα ωράρια είναι λιγότερο ικανοί να χρησιμοποιήσουν άδεια ή ευέλικτη εργασία. Οι αγροτικές, νησιωτικές και υποεξυπηρετούμενες περιοχές αντιμετωπίζουν πρόσθετους περιορισμούς πρόσβασης σε υπηρεσίες.
- **Η οικονομική συμβολή και το κόστος της μη αμειβόμενης φροντίδας παραμένουν ανεπαρκώς ορατά.** Οι εθνικές στατιστικές σπάνια καταγράφουν την ένταση της φροντίδας, τις απώλειες θέσεων εργασίας, τις επιπτώσεις στην υγεία, τις συνταξιοδοτικές συνέπειες ή τις δημοσιονομικές επιπτώσεις της εξάρτησης από μη αμειβόμενη οικογενειακή φροντίδα. Αυτό αποδυναμώνει τόσο τη λογοδοσία όσο και την οικονομική υπόθεση για μεταρρύθμιση.

Μεθοδολογία

Η σύνοψη πολιτικής βασίζεται σε έρευνα που διεξήχθη στο πλαίσιο του έργου CareDivide χρησιμοποιώντας μια μικτή και συμμετοχική μεθοδολογία που συνδύαζε δευτερογενή έρευνα, δευτερογενή ανάλυση εθνικών και ευρωπαϊκών δεδομένων, νομική και πολιτική ανάλυση, εργαστήρια συνδημιουργίας, συνεντεύξεις με ενδιαφερόμενα μέρη που πραγματοποιήθηκαν κατά τη φάση

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

διαβούλευσης του έργου και στοιχεία που προέκυψαν από τις δραστηριότητες κατάρτισης. Η ανάλυση κάλυψε την οδηγία της ΕΕ για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής και τη σχετική εθνική νομοθεσία, στρατηγικές και διοικητικές ρυθμίσεις σχετικά με τα δικαιώματα των φροντιστών/φροντιστριών, την προστασία της απασχόλησης και τη μακροχρόνια φροντίδα, παράλληλα με στατιστικά στοιχεία για τη δημογραφική γήρανση, την παροχή επίσημης φροντίδας, την άτυπη παροχή φροντίδας, τη συμμετοχή στην αγορά εργασίας και την ανισότητα των φύλων. Διοργανώθηκαν δύο εργαστήρια συνδημιουργίας σε καθεμία από τις πέντε χώρες εταίρους: ένα με άτυπους φροντιστές/φροντίστριες και ένα με επαγγελματίες και θεσμικούς ενδιαφερόμενους φορείς, συμπεριλαμβανομένων εργοδοτών/εργοδοτριών, ειδικών σε θέματα ανθρώπινου δυναμικού, δημόσιων αρχών, μη κυβερνητικών οργανώσεων, εμπειρογνωμόνων και κοινωνικών εταίρων. Το στάδιο της διαβούλευσης περιλάμβανε συνεντεύξεις με τα ενδιαφερόμενα μέρη, οι οποίες συμπλήρωσαν τα πορίσματα των εργαστηρίων και παρείχαν πρόσθετες πληροφορίες σχετικά με την πρακτική εφαρμογή των δικαιωμάτων και των υπηρεσιών. Συνολικά, 58 ενδιαφερόμενα μέρη συμμετείχαν στη φάση της διαβούλευσης.

Βασικά ευρήματα και προκλήσεις

Σε ολόκληρη την Ιταλία, την Ισπανία, την Ελλάδα, την Κύπρο και τη Ρουμανία, τα συστήματα μακροχρόνιας φροντίδας εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη μη αμειβόμενη εργασία των μελών της οικογένειας, γεγονός που αντικατοπτρίζει τις χρόνιες ανεπαρκείς επενδύσεις σε επίσημες υπηρεσίες φροντίδας. Η τρέχουσα κρίση άτυπης φροντίδας δεν είναι ένα απρόβλεπτο υποπροϊόν της δημογραφικής γήρανσης, αλλά το προβλέψιμο αποτέλεσμα των αρχιτεκτονικών πρόνοιας που βασίζονται σε ξεπερασμένες υποθέσεις σχετικά με τις οικογενειακές δομές, τους κοινωνικούς ρόλους των γυναικών και τα όρια της δημόσιας ευθύνης.

Η συγκριτική ανάλυση καταδεικνύει ότι τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτυπα συστήματα φροντίδας είναι διαρθρωτικά και όχι περιθωριακά και συγκλίνουν γύρω από πέντε αλληλένδετες προκλήσεις:

1. Χρόνια υποεπένδυση και ανεπαρκής επίσημη φροντίδα

Οι δημόσιες υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας παραμένουν ανεπαρκείς, άνισα κατανεμημένες και συχνά απρόσιτες και στις πέντε χώρες. Αυτό το διαρθρωτικό έλλειμμα αναγκάζει τις οικογένειες να αντισταθμίσουν τα κενά στις κρατικές παροχές και καθιστά την απλήρωτη οικογενειακή εργασία έναν προεπιλεγμένο μηχανισμό πρόνοιας αντί να αναγνωρίζει τη φροντίδα ως δημόσια ευθύνη.

2. Το κενό εφαρμογής των μέτρων για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής

Ενώ και τα πέντε κράτη έχουν μεταφέρει την οδηγία της ΕΕ για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής στο εθνικό δίκαιο, θεσπίζοντας έτσι δικαιώματα για άδεια φροντίδας, ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας και προστασία κατά των διακρίσεων, εξακολουθεί να υπάρχει μεγάλο χάσμα μεταξύ των νομικών δικαιωμάτων και της πραγματικότητας στο χώρο εργασίας. Τα δικαιώματα παραμένουν ελάχιστα κατανοητά, δεν εφαρμόζονται με συνέπεια και εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από την καλή θέληση μεμονωμένων εργοδοτών/εργοδοτριών και όχι από προληπτικούς μηχανισμούς επιβολής. Αυτό το κενό εφαρμογής δημιουργεί σοβαρές ανισότητες:

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

- **Επισφαλείς και άτυποι εργαζόμενοι/νες:** Οι φροντιστές/φροντίστριες σε ΜΜΕ, όσοι/όσες έχουν άτυπη απασχόληση (π.χ. στη Ρουμανία) ή όσοι/όσες απασχολούνται σε τομείς με άκαμπτο προγραμματισμό (π.χ. υγειονομική περίθαλψη, λιανικό εμπόριο, μεταποίηση) αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια στην άσκηση των δικαιωμάτων τους.
- **Αποκλεισμός εργαζομένων στην παραοικονομία:** Στην Ιταλία , οι άτυποι οικιακοί/οικιακές βοηθοί και άλλοι εργαζόμενοι/εργαζόμενες στην παραοικονομία εξαιρούνται εντελώς από τη νομική προστασία.
- **Φόβος αντιποίνων:** Σε χώρες όπως η Ελλάδα και η Κύπρος, η επιβολή εξαρτάται κυρίως από μεμονωμένες καταγγελίες εργαζομένων, αφήνοντας τους εργαζόμενους/τις εργαζόμενες να διστάζουν να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους λόγω φόβου κυρώσεων σταδιοδρομίας ή αντιποίνων.

3. Βαθιά ριζωμένα στερεότυπα φύλου

Οι γυναίκες παρέχουν την πλειονότητα της άτυπης φροντίδας, το κάνουν με μεγαλύτερη ένταση και ως αποτέλεσμα υφίστανται πιο σοβαρές συνέπειες σταδιοδρομίας. Αυτή η ανισότητα δεν είναι έκφραση ατομικής προτίμησης, αλλά προϊόν συστημάτων πρόνοιας και πολιτιστικών κανόνων που ορίζουν γυναίκες συγγενείς (συγκεκριμένα κόρες και συζύγους) ως παρόχους πρωτοβάθμιας φροντίδας, ενώ οι άνδρες χρησιμοποιούν άδεια που σχετίζεται με τη φροντίδα και ευέλικτες ρυθμίσεις σε πολύ χαμηλότερα ποσοστά.

4. Αυστηρές οικονομικές κυρώσεις και σωρευτικός κίνδυνος φτώχειας

Οι ευθύνες φροντίδας αναγκάζουν πολλές γυναίκες να μειώσουν τις ώρες εργασίας, να απορρίψουν τις προαγωγές ή να εγκαταλείψουν εντελώς την αμειβόμενη απασχόληση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα χαμηλότερες άμεσες αποδοχές, μειωμένη εξέλιξη σταδιοδρομίας και μειωμένες συνταξιοδοτικές εισφορές. Αυτά τα μειονεκτήματα επιδεινώνονται με την πάροδο του χρόνου. Στα γηρατειά, αυτή η «ποινή φροντίδας» μετατρέπεται σε «ποινή φτώχειας». Στην Ιταλία, για παράδειγμα, η άτυπη φροντίδα λειτουργεί ως πρωταρχικός διαρθρωτικός μοχλός του συνταξιοδοτικού χάσματος μεταξύ των φύλων της χώρας, με τις μέσες συντάξεις των γυναικών να είναι περίπου 30% χαμηλότερες από αυτές των ανδρών.

5. Στατιστική αορατότητα της μη αμειβόμενης φροντίδας

Η οικονομική και κοινωνική συμβολή των άτυπων φροντιστών/φροντιστριών παραμένει μη μετρήσιμη στις εθνικές στατιστικές και στη λογιστική του ΑΕΠ. Χωρίς τυποποιημένους δείκτες για την καταγραφή των μη αμειβόμενων ωρών φροντίδας και των σχετικών απωλειών στην αγορά εργασίας, οι κυβερνήσεις δεν μπορούν να αξιολογήσουν το πραγματικό δημοσιονομικό κόστος των ανεπαρκών επενδύσεων στην επίσημη φροντίδα ή να αποδείξουν τα πιθανά οικονομικά οφέλη από τη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ των φύλων στη φροντίδα.

Οι σταδιακές νομικές προσαρμογές είναι ανεπαρκείς. Επειδή η κρίση της άτυπης φροντίδας έχει τις ρίζες της σε διαρθρωτικά ελλείμματα σε όλο το σύστημα, η επίλυσή της απαιτεί μια ολοκληρωμένη απάντηση διαρθρωτικής πολιτικής που ενσωματώνει επενδύσεις σε δημόσιες υπηρεσίες, προληπτική

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

νομική επιβολή, πρωτοβουλίες μετασχηματισμού του φύλου και εθνικά συστήματα παρακολούθησης κοινωνικοοικονομικών δεδομένων.

Συστάσεις πολιτικής

Η γήρανση χωρίς αποκλεισμούς δεν μπορεί να επιτευχθεί μέσω πολιτικών που απευθύνονται αποκλειστικά στους ηλικιωμένους/στις ηλικιωμένες. Εξαρτάται εξίσου από τις συνθήκες υπό τις οποίες παρέχεται η φροντίδα και από το κατά πόσον οι φροντιστές/φροντίστριες μπορούν να διατηρήσουν την απασχόληση, το εισόδημα, την υγεία και την κοινωνική προστασία. Το σημερινό μοντέλο μεταβιβάζει σημαντικό μερίδιο του κόστους της δημογραφικής γήρανσης στις γυναίκες και τις οικογένειες. Αυτό δημιουργεί άμεσες δυσκολίες για τους φροντιστές/φροντίστριες και μακροπρόθεσμο κόστος για τους εργοδότες/εργοδότριες, τα συνταξιοδοτικά συστήματα και τους δημόσιους προϋπολογισμούς. Ως εκ τούτου, η συνεχιζόμενη εξάρτηση από τη μη αμειβόμενη οικογενειακή φροντίδα δεν αποτελεί δωρεάν εναλλακτική λύση στις δημόσιες επενδύσεις.

Μια βιώσιμη προσέγγιση απαιτεί τη μετάβαση από την «οικογενειοκρατία εξ ορισμού» στην κοινή ευθύνη φροντίδας. Οι επίσημες υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας, τα εκτελεστά εργασιακά δικαιώματα, η αναγνώριση και η κοινωνική προστασία των άτυπων φροντιστών/φροντιστριών, η μεγαλύτερη συμμετοχή των ανδρών και η συστηματική οικονομική μέτρηση πρέπει να αποτελούν μέρος της ίδιας αρχιτεκτονικής πολιτικής. Η Ιταλία, η Ισπανία, η Ελλάδα, η Κύπρος και η Ρουμανία έχουν διαφορετικές θεσμικές αφετηρίες, αλλά η κατεύθυνση της μεταρρύθμισης είναι κοινή. Η φροντίδα πρέπει να αναγνωριστεί ως κοινωνική υποδομή. Η παροχή της δεν μπορεί να συνεχίσει να εξαρτάται πρωτίστως από την αόρατη και μη αμειβόμενη εργασία των γυναικών, και το κόστος της πρέπει να ενσωματωθεί στις αποφάσεις που αφορούν την απασχόληση, την κοινωνική προστασία, την ισότητα των φύλων και τις δημόσιες επενδύσεις.

Οι συστάσεις που αναπτύχθηκαν στις πέντε εθνικές εκθέσεις συγκλίνουν γύρω από επτά αλληλοενισχυόμενους τομείς.

- **Επέκταση της οικονομικά προσιτής, προσβάσιμης και βασισμένης στην κοινότητα μακροχρόνιας φροντίδας** μέσω της κατ' οίκον φροντίδας, των ημερήσιων υπηρεσιών, της παροχής ανάπαυλας, της κοινοτικής νοσηλευτικής και της ολοκληρωμένης τοπικής στήριξης, με ιδιαίτερη προσοχή στις περιφερειακές, αγροτικές και νησιωτικές ανισότητες.
- **Ενίσχυση της εφαρμογής και της επιβολής των δικαιωμάτων των φροντιστών** μέσω επιχειρησιακής καθοδήγησης, τυποποιημένων διαδικασιών, προορατικής επιθεώρησης εργασίας, παρακολούθησης και προσβάσιμων μέσων έννομης προστασίας, αντί να βασίζονται σε ατομικές διαπραγματεύσεις ή καταγγελίες.
- **Έγκριση εθνικών σχεδίων δράσης για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής** με σαφείς θεσμικές αρμοδιότητες, χρηματοδότηση, τομεακή καθοδήγηση, εργαλεία στήριξης των εργοδοτών/τριών και μέτρα προσαρμοσμένα στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις.
- **Προστασία των φροντιστών/φροντιστριών από διακρίσεις στο χώρο εργασίας και ποινές σταδιοδρομίας,** συμπεριλαμβανομένης της απόλυσης, του υποβιβασμού, του αποκλεισμού

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

από την εκπαίδευση ή την προαγωγή, των δυσμενών αξιολογήσεων απόδοσης, της παρενόχλησης και των αντιποίνων.

- **Παροχή επίσημης αναγνώρισης και κοινωνικής προστασίας για τους άτυπους φροντιστές/φροντίστριες** μέσω κατάλληλου νομικού καθεστώτος και συνδυασμού συνταξιοδοτικών πιστώσεων, κάλυψης κοινωνικής ασφάλισης, οικονομικής στήριξης, φορολογικών ελαφρύνσεων, φροντίδας ανάπαυλας, κατάρτισης, συμβουλευτικής και ψυχολογικής υποστήριξης.
- **Αύξηση της συμμετοχής των ανδρών στη φροντίδα και αμφισβήτηση των έμφυλων στερεοτύπων** μέσω μέτρων στον χώρο εργασίας, εκπαίδευσης, δημόσιας επικοινωνίας και κινήτρων που καθιστούν ορατή και κοινωνικά αποδεκτή τη χρήση των δικαιωμάτων που σχετίζονται με τη φροντίδα από τους άνδρες.
- **Δημιουργία συστημάτων για τη μέτρηση της μη αμειβόμενης φροντίδας και των αποτελεσμάτων πολιτικής** με τη χρήση δεικτών ανά φύλο που συνδέουν την ένταση της φροντίδας με την απασχόληση, το εισόδημα, τις συντάξεις, την υγεία, το κόστος των εργοδοτών και τα δημόσια οικονομικά.

Οι δράσεις αυτές θα πρέπει να υλοποιηθούν στο πλαίσιο μιας ενιαίας αρχιτεκτονικής πολιτικής και όχι ως ανεξάρτητες διαδρομές. Τα εργασιακά δικαιώματα χωρίς προσβάσιμες υπηρεσίες αφήνουν τις οικογένειες υπεύθυνες για τον ίδιο όγκο φροντίδας. Οι υπηρεσίες χωρίς προστασία στο χώρο εργασίας αφήνουν εκτεθειμένους τους απασχολούμενους φροντιστές/τις απασχολούμενες φροντίστριες. Η αναγνώριση χωρίς κοινωνική προστασία παραμένει σε μεγάλο βαθμό συμβολική, ενώ τα μέτρα για την αμφισβήτηση των στερεοτύπων δεν μπορούν να αναδιανείμουν τη φροντίδα όταν οι άνδρες και οι γυναίκες δεν διαθέτουν οικονομικά προσιτές εναλλακτικές λύσεις. Τα μέτρα κατά των διακρίσεων χωρίς μηχανισμούς υποβολής καταγγελιών προσφέρουν περιορισμένη πρακτική προστασία. Η συλλογή δεδομένων χωρίς θεσμική δέσμευση δεν οδηγεί σε μεταρρύθμιση. Η αποτελεσματικότητα του θεματολογίου πολιτικής εξαρτάται από τον συντονισμό, την αλληλουχία και τη βιώσιμη χρηματοδότηση. Η μετάβαση που απαιτείται είναι από την «οικογενειακή οικογένεια εξ ορισμού» στην κοινή ευθύνη μεταξύ των δημόσιων αρχών, των εργοδοτών/εργοδοτριών, των κοινοτήτων, των οικογενειών, των γυναικών και των ανδρών.

Μέτρηση του κοινωνικοοικονομικού αντικτύπου της μεταρρύθμισης

Το μεθοδολογικό πλαίσιο CareDivide προτείνει την αξιολόγηση του αντίκτυπου σε τρία επίπεδα: τον μεμονωμένο φροντιστή/την μεμονωμένη φροντίστρια, τον εργοδότη/την εργοδότρια και τα δημόσια οικονομικά.

- Σε **ατομικό επίπεδο**, το πλαίσιο μετρά τη σχέση μεταξύ της παροχής φροντίδας και της συμμετοχής στην αγορά εργασίας, των ωρών εργασίας, των αποδοχών, της εξέλιξης της σταδιοδρομίας, των συνταξιοδοτικών εισφορών και της σωματικής και ψυχικής υγείας. Ο χρόνος φροντίδας θα πρέπει να αποτιμάται χρησιμοποιώντας τόσο τη μέθοδο ευκαιρίας-κόστους, με βάση το εισόδημα και τον ελεύθερο χρόνο που χάνει ο φροντιστής/φροντίστρια, όσο και τη μέθοδο κόστους αντικατάστασης, με βάση το κόστος αγοράς ισοδύναμης επαγγελματικής φροντίδας.

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

- Σε **επίπεδο εργοδότη/εργοδότριας,** το πλαίσιο συγκρίνει το κόστος υποστήριξης των εργαζομένων με ευθύνες φροντίδας με το κόστος της απώλειάς τους. Οι σχετικοί δείκτες περιλαμβάνουν την εναλλαγή προσωπικού, το κόστος πρόσληψης και κατάρτισης, τη διατήρηση, τις απουσίες, την παραγωγικότητα, τη χρήση αδειών και τις ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας. Η διατήρηση ενός/μιας έμπειρου/ης υπαλλήλου μέσω αναλογικής ευελιξίας μπορεί να είναι λιγότερο δαπανηρή από την πρόσληψη και την εκπαίδευση ενός/μιας αντικαταστάτη/αντικαταστάτριας.
- Σε **επίπεδο δημόσιων οικονομικών**, το πλαίσιο εκτιμά τις μεταβολές στα φορολογικά έσοδα και τις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης, τις δαπάνες για την κοινωνική πρόνοια και την υγεία, τα συνταξιοδοτικά αποτελέσματα και τη συνολική αξία της μη αμειβόμενης περίθαλψης. Αυτές οι εκτιμήσεις μπορούν να υποστηρίξουν αναλύσεις κόστους-οφέλους και υπολογισμούς κοινωνικής απόδοσης της επένδυσης.

Το κεντρικό συμπέρασμα είναι ότι το τρέχον μοντέλο άτυπης φροντίδας δεν είναι ούτε κοινωνικά δίκαιο ούτε βιώσιμο στο πλαίσιο της δημογραφικής γήρανσης. Η μακροχρόνια φροντίδα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως κοινωνική υποδομή και κοινή δημόσια ευθύνη. Οι επενδύσεις σε επίσημες υπηρεσίες, τα εκτελεστά εργασιακά δικαιώματα, η αναγνώριση και η προστασία των φροντιστών/φροντιστριών, η πιο ισότιμη κατανομή της φροντίδας μεταξύ γυναικών και ανδρών και η συστηματική μέτρηση των αποτελεσμάτων δεν αποτελούν ανταγωνιστικές προτεραιότητες. Αποτελούν αλληλοεξαρτώμενα στοιχεία μιας αξιόπιστης μεταρρυθμιστικής ατζέντας.

Εισαγωγή και πλαίσιο

Η Ελλάδα, η Κύπρος, η Ιταλία, η Ρουμανία και η Ισπανία αντιμετωπίζουν σημαντική δημογραφική γήρανση. Ο δείκτης γήρανσης της Ιταλίας έχει φτάσει τους 200 ηλικιωμένους ανά 100 νέους/νέες, τον υψηλότερο στον κόσμο (ISTAT, 2024). Ο πληθυσμός της Ρουμανίας ηλικίας 80 ετών και άνω έχει αυξηθεί κατά 144,4 % από το 2001, σχεδόν διπλάσιο από τον μέσο όρο της ΕΕ-27 (Eurostat, 2024). Η Ισπανία και η Ελλάδα ακολουθούν απότομες τροχιές γήρανσης, ενώ η Κύπρος προβλέπει ότι ο δείκτης εξάρτησης ηλικιωμένων θα υπερδιπλασιαστεί τις επόμενες δεκαετίες. Αυτές δεν είναι αφηρημένες στατιστικές τάσεις: μεταφράζονται άμεσα σε επέκταση των αναγκών φροντίδας σε μια στιγμή που τα επίσημα συστήματα φροντίδας και στις πέντε χώρες παραμένουν ανεπαρκή για την κάλυψή τους.

Οι ανθρώπινες συνέπειες αυτού του χάσματος είναι ορατές στα δεδομένα. Στην Ιταλία, περίπου το 60% των ηλικιωμένων βασίζονται αποκλειστικά στην άτυπη φροντίδα (ΟΟΣΑ, 2022) και οι δημόσιες δαπάνες για μακροχρόνια φροντίδα ανέρχονται μόλις στο 1,7 % του ΑΕΠ, πολύ κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ που είναι 2,5 % (Eurostat, 2024). Στη Ρουμανία, μόνο 946 ηλικιωμένοι με αναπηρία έλαβαν δημόσιες υπηρεσίες μη οικιακής φροντίδας το 2024, ενώ 256.277 εξαρτιόνταν εξ ολοκλήρου από μέλη της οικογένειας ή άτυπους φροντιστές/φροντίστριες. Στην Ελλάδα, πάνω από το 30% του πληθυσμού αναφέρει ότι παρέχει άτυπη φροντίδα σε εβδομαδιαία βάση. Στην Ισπανία, παρά την ύπαρξη του Sistema para la Autonomía y Atención a la Dependencia (SAAD), η πρόσβαση σε επίσημες υπηρεσίες παραμένει άνιση και υπόκειται σε σημαντικές περιφερειακές διακυμάνσεις. Στην Κύπρο, το σύστημα περίθαλψης χαρακτηρίζεται από κατακερματισμό μεταξύ των αρμοδιοτήτων υγείας και κοινωνικής φροντίδας, περιορισμένη επίσημη παροχή υπηρεσιών και ανεπαρκείς μηχανισμούς συντονισμού.

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναπτύξει ένα ολοένα και πιο σαφές κανονιστικό πλαίσιο για τη ρύθμιση της ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής και των δικαιωμάτων των φροντιστών/φροντιστριών. Η σημαντικότερη πρόσφατη πράξη είναι η οδηγία (ΕΕ) 2019/1158 σχετικά με την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής για τους γονείς και τους φροντιστές/φροντίστριες, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 2019 και έπρεπε να μεταφερθεί στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών έως τον Αύγουστο του 2022. Η οδηγία θέσπισε, για πρώτη φορά σε επίπεδο ΕΕ, νόμιμο δικαίωμα άδειας φροντίδας τουλάχιστον πέντε εργάσιμων ημερών ετησίως για τους/τις εργαζομένους/νες που παρέχουν προσωπική φροντίδα ή υποστήριξη σε συγγενή ή άτομο που ζει στο ίδιο νοικοκυριό με σοβαρή ιατρική πάθηση ή εξάρτηση. Καθιέρωσε επίσης το δικαίωμα να ζητούνται ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας για σκοπούς φροντίδας και ενίσχυσε τις υφιστάμενες διατάξεις για την άδεια πατρότητας και τη γονική άδεια, όλα εντός ενός ρητού πλαισίου ισότητας των φύλων, με στόχο τη μείωση του δυσανάλογου ποσοστού της μη αμειβόμενης φροντίδας που βαρύνει τις γυναίκες.

Η οδηγία αποτελεί σημαντικό βήμα προόδου στην προσέγγιση της ΕΕ όσον αφορά τη φροντίδα ως κοινωνικό ζήτημα και ζήτημα της αγοράς εργασίας. Τοποθετώντας τα δικαιώματα των φροντιστών/φροντιστριών στο εργατικό δίκαιο, αναγνωρίζει ότι η παροχή φροντίδας δεν είναι απλώς μια ιδιωτική οικογενειακή υπόθεση, αλλά ένα δομικό χαρακτηριστικό της επαγγελματικής ζωής που έχει άμεσες συνέπειες για την απασχόληση, το εισόδημα, την εξέλιξη της σταδιοδρομίας και την ισότητα των φύλων (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022). Οι διατάξεις της έχουν σχεδιαστεί για να διευκολύνουν τους εργαζόμενους (γυναίκες και άνδρες) να συνδυάζουν την αμειβόμενη απασχόληση με τις ευθύνες φροντίδας και να μετατοπίζουν τις προσδοκίες σχετικά με το ποιος παρέχει φροντίδα και πώς κατανέμεται το κόστος της φροντίδας.

Και οι πέντε χώρες της κοινοπραξίας έχουν μεταφέρει επίσημα την οδηγία στο εθνικό τους δίκαιο. Το ευρύ πλαίσιο κοινωνικών δικαιωμάτων της Ισπανίας ενσωματώνει τις διατάξεις της. Η Ιταλία μετέφερε την οδηγία στο εθνικό δίκαιο μέσω του νομοθετικού διατάγματος 105/2022· Η Κύπρος θέσπισε τον Νόμο 216(I)/2022. Η Ρουμανία θέσπισε τα σχετικά μέτρα μέσω του νόμου 283/2022 και μεταγενέστερων πράξεων· και η Ελλάδα έχει ευθυγραμμίσει την εθνική της νομοθεσία με τις απαιτήσεις της οδηγίας. Στα χαρτιά, οι εργαζόμενοι/νες και στις πέντε χώρες έχουν πλέον πρόσβαση στην άδεια φροντίδας, το δικαίωμα να ζητούν ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας και νομική προστασία έναντι λιγότερο ευνοϊκής μεταχείρισης για την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων.

Πίνακας 1. Συγκριτική επισκόπηση των εθνικών πλαισίων

Χώρα	Τάση δημογραφικής γήρανσης	Επίσημο σύστημα φροντίδας / εξάρτηση από την άτυπη φροντίδα	Μεταφορά της οδηγίας 2019/1158 στην εσωτερική έννομη τάξη	Έμφυλη επιβάρυνση φροντίδας
Ιταλία	Δείκτης γήρανσης 200 ηλικιωμένων ανά 100 νέους — ο υψηλότερος στον κόσμο (ISTAT, 2024)	Το 60 % των ηλικιωμένων ατόμων βασίζονται αποκλειστικά στην άτυπη φροντίδα (ΟΟΣΑ, 2022)· Οι δημόσιες δαπάνες μακροχρόνιας φροντίδας ανέρχονται στο 1,7 % του ΑΕΠ, κάτω από τον μέσο	Ν.Δ. 105/2022	Οι γυναίκες εκτελούν το 74% της μη αμειβόμενης εργασίας φροντίδας, κατά μέσο όρο 5 ώρες 05 λεπτά/ημέρα έναντι 1 ώρας και 48 λεπτά για τους άνδρες (De Stefanis, 2023). 50% περισσότερες

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

		όρο της ΕΕ που είναι 2,5 % (Eurostat, 2024)		πιθανότητες από τους άνδρες να μειώσουν τις ώρες εργασίας ή να εγκαταλείψουν την αγορά εργασίας (ISTAT, 2019)
Ρουμανία	Ο πληθυσμός ηλικίας 80+ έχει αυξηθεί κατά 144,4 % από το 2001, σχεδόν διπλάσιος από τον μέσο όρο της ΕΕ-27 (Eurostat, 2024)	Μόνο 946 ηλικιωμένοι/νες με αναπηρίες έλαβαν δημόσια μη οικιακή φροντίδα το 2024. 256.277 εξαρτιόνταν εξ ολοκλήρου από μέλη της οικογένειας ή άτυπους φροντιστές/φροντίστριες	Νόμος 283/2022 και μεταγενέστερες πράξεις	το 31,2 % των γυναικών παρέχουν άτυπη μακροχρόνια φροντίδα έναντι 25,7 % των ανδρών, και οι δύο πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ-27 που είναι 22 %· κατατάσσεται στην τελευταία θέση μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ στον δείκτη ισότητας των φύλων με 57,5/100 (EIGE, 2024)
Ελλάδα	Ακολουθώντας μια απότομη τροχιά γήρανσης	Πάνω από το 30% του πληθυσμού αναφέρει ότι παρέχει άτυπη φροντίδα σε εβδομαδιαία βάση	Εθνική νομοθεσία ευθυγραμμισμένη με τις απαιτήσεις της οδηγίας	Οι γυναίκες περιγράφονται ως η ραχοκοκαλιά της παροχής άτυπης φροντίδας, με τη φροντίδα να μειώνει συστηματικά τη συμμετοχή στην αμειβόμενη εργασία
Ισπανία	Ακολουθώντας μια απότομη τροχιά γήρανσης	σύστημα SAAD, αλλά η πρόσβαση σε επίσημες υπηρεσίες είναι άνιση, με σημαντικές περιφερειακές διακυμάνσεις	Οι διατάξεις της οδηγίας ενσωματώνονται στο ευρύτερο πλαίσιο των κοινωνικών δικαιωμάτων	Οι κόρες και οι σύζυγοι παραμένουν οι κύριοι φροντιστές/φροντίστριες στη μεγάλη πλειονότητα των άτυπων ρυθμίσεων φροντίδας, με τις προσδοκίες φροντίδας να είναι βαθιά ενσωματωμένες στην οικογενειακή και κοινωνική ζωή
Κύπρος	Ο δείκτης εξάρτησης ηλικιωμένων ατόμων προβλέπεται να υπερδιπλασιαστεί τις επόμενες δεκαετίες	Κατακερματισμός μεταξύ ευθυνών υγείας και κοινωνικής φροντίδας. περιορισμένη επίσημη παροχή υπηρεσιών· Ανεπαρκείς μηχανισμοί συντονισμού	Νόμος 216(I)/2022	Οι κόρες και οι σύζυγοι παραμένουν οι κύριοι φροντιστές/φροντίστριες, με προσδοκίες φροντίδας βαθιά ενσωματωμένες στην οικογενειακή και κοινωνική ζωή

Πηγή: Έργο CareDivide - Εθνικές εκθέσεις (Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα, Κύπρος, Ρουμανία). Συντάχθηκε από την ερευνητική ομάδα.

Και στις πέντε χώρες της κοινοπραξίας, το βάρος της φροντίδας είναι εντυπωσιακά και σταθερά έμφυλο. Οι γυναίκες δεν είναι απλώς πιο πιθανό να παρέχουν άτυπη φροντίδα από τους άνδρες, αλλά την παρέχουν πιο εντατικά, για μεγαλύτερες περιόδους και με σημαντικότερες συνέπειες για την επαγγελματική τους ζωή και τη μακροπρόθεσμη οικονομική τους ασφάλεια. Στην Ιταλία, οι γυναίκες

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

εκτελούν το 74% του συνόλου της μη αμειβόμενης εργασίας φροντίδας, κατά μέσο όρο πέντε ώρες και πέντε λεπτά την ημέρα σε σύγκριση με μία ώρα και σαράντα οκτώ λεπτά για τους άνδρες (De Stefanis, 2023), και έχουν 50% περισσότερες πιθανότητες από τους άνδρες να μειώσουν τις ώρες εργασίας ή να εγκαταλείψουν την αγορά εργασίας εξ ολοκλήρου λόγω φροντίδας (ISTAT, 2019). Στη Ρουμανία, το 31,2 % των γυναικών παρέχουν άτυπη μακροχρόνια φροντίδα, σε σύγκριση με το 25,7 % των ανδρών (και τα δύο ποσοστά είναι ήδη πάνω από τον μέσο όρο της ΕΕ-27 που είναι 22 % για τις γυναίκες) και η χώρα κατατάσσεται τελευταία μεταξύ όλων των κρατών μελών της ΕΕ στον δείκτη ισότητας των φύλων με βαθμολογία 57,5 στα 100 (EIGE, 2024). Στην Ελλάδα, οι γυναίκες περιγράφονται ως η ραχοκοκαλιά της παροχής άτυπης φροντίδας, με τις ευθύνες φροντίδας να οδηγούν συνήθως σε μειωμένη συμμετοχή στην αμειβόμενη εργασία. Στην Ισπανία και την Κύπρο, οι κόρες και οι σύζυγοι παραμένουν οι κύριοι πάροχοι φροντίδας στη μεγάλη πλειονότητα των άτυπων ρυθμίσεων φροντίδας, με τις προσδοκίες φροντίδας να είναι βαθιά ενσωματωμένες στην οικογενειακή και κοινωνική ζωή.

Αυτά τα μοτίβα δεν είναι απλώς προϊόν ατομικών επιλογών ή πολιτισμικών προτιμήσεων. Αντικατοπτρίζουν μια δομική λογική στην οποία η ανεπαρκής παροχή επίσημης φροντίδας δεν αφήνει τις οικογένειες χωρίς πραγματική εναλλακτική λύση και στην οποία οι πολιτισμικοί κανόνες ορίζουν τις γυναίκες ως τους κατάλληλους και προεπιλεγμένους φορείς της ευθύνης φροντίδας. Οι δύο δυναμικές αλληλοενισχύονται: επειδή η φροντίδα θεωρείται γυναικεία εργασία, η επένδυση σε επίσημες υπηρεσίες φροντίδας αντιμετωπίζεται ως λιγότερο επείγουσα. Και επειδή οι επίσημες υπηρεσίες είναι σπάνιες, οι γυναίκες παρεμβαίνουν για να καλύψουν το κενό, κάτι που με τη σειρά του επιβεβαιώνει την πολιτιστική υπόθεση ότι η φροντίδα είναι φυσικά δική τους ευθύνη να την παρέχουν.

Οι συνέπειες αυτής της δυναμικής εκτείνονται πολύ πέρα από την άμεση εμπειρία της φροντίδας. Οι γυναίκες που μειώνουν τις ώρες εργασίας ή διακόπτουν την απασχόληση για να παρέχουν φροντίδα αντιμετωπίζουν χαμηλότερες αποδοχές βραχυπρόθεσμα, μειωμένη πρόσβαση στην εξέλιξη και την προαγωγή της σταδιοδρομίας, μειωμένες συνταξιοδοτικές εισφορές και δικαιώματα με την πάροδο του χρόνου και αυξημένη ευπάθεια στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό στα γηρατειά. Οι εδαφικές ανισότητες ενισχύουν αυτές τις επιπτώσεις: στη Νότια Ιταλία, στην αγροτική Ρουμανία, σε υποεξυπηρετούμενες περιοχές της Ισπανίας και της Ελλάδας, η απουσία επίσημων υπηρεσιών φροντίδας σημαίνει ότι οι επιλογές των γυναικών είναι ακόμη πιο περιορισμένες και το κόστος απασχόλησης της φροντίδας ακόμη πιο οξύ.

Ίσως το πιο σημαντικό είναι ότι αυτά τα κόστη παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αόρατα στα κυρίαρχα συστήματα οικονομικής και κοινωνικής μέτρησης. Η μη αμειβόμενη εργασία φροντίδας δεν υπολογίζεται στο ΑΕΠ. Οι απώλειες θέσεων εργασίας που σχετίζονται με τη φροντίδα δεν παρακολουθούνται τακτικά. Οι μακροπρόθεσμες δημοσιονομικές επιπτώσεις (μειωμένα φορολογικά έσοδα, υψηλότερο κόστος κοινωνικής πρόνοιας, χαμηλότερα συνταξιοδοτικά δικαιώματα) σπάνια αποδίδονται στη διαρθρωτική υποχρηματοδότηση της επίσημης φροντίδας. Αυτή η αορατότητα δεν είναι τυχαία: αντικατοπτρίζει και ενισχύει την αντιμετώπιση της περίθαλψης ως ιδιωτική υπόθεση και όχι ως δημόσιο ζήτημα και καθιστά πολύ πιο δύσκολη την οικοδόμηση της πολιτικής και θεσμικής υπόθεσης για την κλίμακα των επενδύσεων που θα άλλαζαν πραγματικά την κατάσταση.

Μεθοδολογία

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Η σύνοψη πολιτικής βασίζεται στα αποτελέσματα της έρευνας που διεξήχθη στο πλαίσιο του έργου CareDivide που συνδυάζει διάφορες μεθόδους συλλογής δεδομένων (ανασκόπηση γραφείου, ανάλυση δευτερογενών δεδομένων, ανάλυση πολιτικής, εργαστήρια συνδημιουργίας, συνεντεύξεις) για να καταγράψει την πολυπλοκότητα του χάσματος μεταξύ των φύλων στη μακροχρόνια φροντίδα στις πέντε χώρες. Η προσέγγιση σχεδιάστηκε για να εξετάσει το ζήτημα από πολλαπλές οπτικές γωνίες (που καλύπτουν τη νομοθεσία, τις εθνικές στατιστικές και τις άμεσες εμπειρίες όσων εμπλέκονται στην παροχή φροντίδας) διασφαλίζοντας ότι αντιμετωπίζονται τόσο οι δομικές όσο και οι ανθρώπινες διαστάσεις του προβλήματος. Τα κύρια δεδομένα συλλέχθηκαν στην Έκθεση Χαρτογράφησης του Χάσματος που αναπτύχθηκε στο Πακέτο Εργασίας 2 (https://caredivide.eu/results/). Τα στοιχεία αυτά εμπλουτίστηκα μέσω των συνεντεύξεων με τα ενδιαφερόμενα μέρη και των αποτελεσμάτων των σεμιναρίων κατάρτισης.

Από την πλευρά της πολιτικής και των δεδομένων, η έρευνα εξέτασε τη βασική νομοθεσία σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, συμπεριλαμβανομένης της οδηγίας της ΕΕ για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής (2019/1158) και των εθνικών νόμων και στρατηγικών που διέπουν τη μακροχρόνια φροντίδα. Αυτό συμπληρώθηκε από ανάλυση των υφιστάμενων εθνικών συνόλων δεδομένων σχετικά με τις επίσημες υπηρεσίες φροντίδας και την άτυπη φροντίδα, καθώς και από τη συλλογή πρωτογενών δεδομένων. Για το σκοπό αυτό, πραγματοποιήθηκαν δύο εργαστήρια συνδημιουργίας σε κάθε χώρα. Το πρώτο συγκέντρωσε άτυπους φροντιστές/φροντίστριες, ενώ το δεύτερο συγκέντρωσε επαγγελματίες και θεσμικούς εκπροσώπους, συμπεριλαμβανομένων εργοδοτών/εργοδοτριών, ειδικών σε θέματα ανθρώπινου δυναμικού, δημόσιων αρχών και κοινωνικών εταίρων. Αυτά τα εργαστήρια παρείχαν έναν συμμετοχικό χώρο στον οποίο όσοι ήταν πιο κοντά στο θέμα μπορούσαν να μοιραστούν τις απόψεις τους και να συμβάλουν άμεσα στα ευρήματα κάθε εθνικής μελέτης.

Συνολικά 58 ενδιαφερόμενοι φορείς συμμετείχαν στη φάση διαβούλευσης στις πέντε χώρες εταίρους. Η Ρουμανία ζήτησε τη γνώμη 14 ενδιαφερόμενων μερών, ακολουθούμενη από την Κύπρο (13), Ελλάδα (11) και Ιταλία και Ισπανία (10 η καθεμία). Συνολικά, στις διαβουλεύσεις συμμετείχαν 24 εκπρόσωποι του επιχειρηματικού τομέα, 12 του δημόσιου τομέα και 22 εκπρόσωποι ΜΚΟ, εμπειρογνώμονες και κοινωνικοί εταίροι (Πίνακας 2). Ενώ όλες οι χώρες εξασφάλισαν τη συμμετοχή ενδιαφερόμενων μερών από πολλούς τομείς, η σύνθεση των συμμετεχόντων διέφερε. Η Κύπρος και η Ιταλία είχαν ισχυρότερη εκπροσώπηση από τον επιχειρηματικό τομέα, ενώ η Ελλάδα και η Ισπανία βασίζονταν περισσότερο σε ΜΚΟ, εμπειρογνώμονες και κοινωνικούς εταίρους. Η Ρουμανία πέτυχε μια πιο ισορροπημένη κατανομή μεταξύ του επιχειρηματικού τομέα, του δημόσιου τομέα και των ΜΚΟ, των εμπειρογνωμόνων και των κοινωνικών εταίρων.

Πίνακας 2. Συμμετέχοντες στη φάση της διαβούλευσης

Χώρα	Όχι. των ενδιαφερόμενων μερών που συμμετείχαν στη διαβούλευση	Επιχειρηματικός τομέας	Δημόσιος τομέας	ΜΚΟ, εμπειρογνώμονες και κοινωνικοί εταίροι
Κύπρος	13	8	2	3
Ελλάδα	11	2	3	6
Ιταλία	10	5	2	3

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Ισπανία	10	4		6
Ρουμανία	14	5	5	4
Σύνολο	**58**	**24**	**12**	**22**

Κύριες προκλήσεις και εμπόδια

Στις πέντε χώρες της κοινοπραξίας CareDivide, τα άτυπα συστήματα μακροχρόνιας φροντίδας αντιμετωπίζουν μια σειρά από βαθιά αλληλένδετες διαρθρωτικές προκλήσεις. Αν και κάθε χώρα έχει τη δική της θεσμική δομή, παράδοση στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας και ιστορικό πολιτικών, τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν συγκλίνουν γύρω από τέσσερα επαναλαμβανόμενα θέματα: (1) την ανεπάρκεια των τυπικών υπηρεσιών φροντίδας (EIGE, 2024), (2) την ανεπαρκή εφαρμογή της νομοθεσίας για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2022), (3) την ευπάθεια των άτυπων φροντιστών/φροντιστριών στον χώρο εργασίας (Παγκόσμια Τράπεζα, 2023) και (4) τη διαρκή έλλειψη ορατότητας της έμφυλης διάστασης τόσο στις πολιτικές όσο και στα δεδομένα (UNDP, 2023). Η παρούσα σύνθεση βασίζεται στα εθνικά στοιχεία που συγκεντρώθηκαν στο πλαίσιο του έργου CareDivide, προκειμένου να αποτυπώσει τις κοινές αυτές προκλήσεις στις πέντε χώρες.

Οι υπηρεσίες τυπικής μακροχρόνιας φροντίδας παραμένουν ανεπαρκείς, άνισα κατανεμημένες και συχνά οικονομικά απρόσιτες

Πίνακας3. Διακρατική σύγκριση των προκλήσεων που σχετίζονται με τη διαθεσιμότητα των τυπικών υπηρεσιών μακροχρόνιας φροντίδας

Χώρα	Τυπικές υπηρεσίες φροντίδας
Ιταλία	Το έλλειμμα καλύπτεται από περίπου 860.000–1 εκατ. «badanti» (κυρίως μετανάστριες), κυρίως στην παραοικονομία, με κόστος για τις οικογένειες περίπου 13 δισ. ευρώ ετησίως χωρίς κρατική επιδότηση· σχεδόν πλήρης απουσία δημόσιων κέντρων ημερήσιας φροντίδας/συντονισμού της φροντίδας στο σπίτι στη Νότια Ιταλία και τη Σικελία
Ρουμανία	Μόνο 946 ηλικιωμένοι/ηλικιωμένες με αναπηρίες έλαβαν δημόσιες υπηρεσίες φροντίδας εκτός ιδρυμάτων το 2024, έναντι 256.277 που βασίζονταν εξ ολοκλήρου στην οικογένεια· 800 (κυρίως ιδιωτικά) στεγαστικές δομές φροντίδας και 191 μονάδες ημερήσιας φροντίδας/324 μονάδες κατ' οίκον φροντίδας/301 κοινοτικές μονάδες, που είναι κατά πολύ ανεπαρκείς – ένα περιορισμένο σύστημα που καλύπτει μόνο ένα μικρό μέρος των αναγκών και όχι μια καθολικά προσβάσιμη υπηρεσία.
Ελλάδα	Οι ανάγκες για επαγγελματική κατ' οίκον φροντίδα παραμένουν ακάλυπτες για περίπου το 60% των ατόμων που χρειάζονται φροντίδα, με συγκέντρωση στις αστικές περιοχές και σχεδόν πλήρη απουσία από τις αγροτικές και νησιωτικές κοινότητες· οι μακρές λίστες αναμονής, τα αυστηρά κριτήρια επιλεξιμότητας, η έλλειψη προσωπικού και το υψηλό κόστος της ιδιωτικής φροντίδας αποκλείουν πολλά νοικοκυριά.

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Ισπανία	Το SAAD αποτελεί ένα πιο ανεπτυγμένο τυπικό πλαίσιο, αλλά οι μακρές λίστες αναμονής, οι εδαφικές ανισότητες μεταξύ των Αυτόνομων Κοινοτήτων και η προτίμηση προς τα επιδόματα φροντίδας σε μετρητά (αντί για επαγγελματικές υπηρεσίες) ενισχύουν την εξάρτηση από την παροχή φροντίδας από την οικογένεια.
Κύπρος	Οι αρμοδιότητες για τη φροντίδα κατανέμονται μεταξύ διαφορετικών υπουργείων, ο κατακερματισμένος συνδυασμός περιορισμένων δημόσιων υπηρεσιών, παροχών από ΜΚΟ και φροντίδας που εξασφαλίζεται ιδιωτικά δημιουργεί δυσλειτουργίες και περιορίζει την πρόσβαση πολλών οικογενειών σε προσιτές υπηρεσίες τυπικής φροντίδας.

Πηγή: Πρόγραμμα CareDivide – Εθνικές εκθέσεις (Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα, Κύπρος, Ρουμανία). Συγκέντρωση στοιχείων από την ερευνητική ομάδα.

Ίσως η πιο θεμελιώδης πρόκληση που αντιμετωπίζουν και οι πέντε χώρες είναι το διαρθρωτικό χάσμα μεταξύ των αναγκών φροντίδας των ηλικιωμένων και άλλων ατόμων που χρειάζονται υποστήριξη και των διαθέσιμων τυπικών υπηρεσιών για την κάλυψη αυτών των αναγκών. Σε κάθε χώρα, η δημόσια παροχή μακροχρόνιας φροντίδας είναι κατακερματισμένη, παρουσιάζει σημαντικές γεωγραφικές ανισότητες και παραμένει χρόνια υποχρηματοδοτημένη, με αποτέλεσμα οι οικογένειες, κυρίως οι γυναίκες, να αναγκάζονται να καλύψουν το κενό.

Στην **Ιταλία,** το κενό αυτό έχει οδηγήσει σε εκτεταμένη προσφυγή σε ιδιωτικές λύσεις φροντίδας: εκτιμάται ότι υπάρχουν 860.000 έως ένα εκατομμύριο οικιακοί φροντιστές/φροντίστριες (γνωστοί ως «badanti»), η πλειοψηφία των οποίων είναι γυναίκες με μεταναστευτικό υπόβαθρο, που απασχολούνται κυρίως στην παραοικονομία. Οι οικογένειες δαπανούν κατά μέσο όρο 13 δισεκατομμύρια ευρώ ετησίως για αυτό το άτυπο εργατικό δυναμικό, χωρίς κρατική επιδότηση και με ελάχιστη νομική προστασία και για τις δύο πλευρές. Το μοντέλο των «badanti», όπως έχουν επισημάνει αρκετοί μελετητές, μεταφέρει ουσιαστικά το βάρος της φροντίδας από τις Ιταλίδες στις μετανάστριες, χωρίς να επιλύει το διαρθρωτικό πρόβλημα. Οι περιφερειακές ανισότητες επιδεινώνουν την κατάσταση: στη Νότια Ιταλία και τη Σικελία, οι συμμετέχοντες σε εργαστήρια συν-δημιουργίας ανέφεραν σχεδόν πλήρη απουσία δημόσιων κέντρων ημερήσιας φροντίδας και συντονισμού της φροντίδας στο σπίτι, με αποτέλεσμα η άτυπη φροντίδα να μην αποτελεί επιλογή αλλά τη μόνη διαθέσιμη λύση.

Το **ισπανικό** σύστημα SAAD αποτελεί ένα πιο ανεπτυγμένο τυπικό πλαίσιο, ωστόσο χαρακτηρίζεται και αυτό από μεγάλες λίστες αναμονής, σημαντικές εδαφικές ανισότητες μεταξύ των Αυτόνομων Κοινοτήτων και μια επίμονη τάση προς την καταβολή χρηματικών επιδομάτων φροντίδας στις οικογένειες αντί για επενδύσεις σε επαγγελματικές υπηρεσίες. Η συγκεκριμένη επιλογή πολιτικής ενισχύει το μοντέλο της άτυπης φροντίδας, καθώς επιδοτεί την παροχή φροντίδας από την οικογένεια αντί να επενδύει στην ανάπτυξη εναλλακτικών επαγγελματικών υπηρεσιών.

Ομοίως, **η Ελλάδα** αναφέρει ότι οι ανάγκες για επαγγελματική κατ' οίκον φροντίδα παραμένουν ακάλυπτες για περίπου το 60% των ατόμων που χρειάζονται φροντίδα, με τις υπηρεσίες να συγκεντρώνονται στις αστικές περιοχές και να απουσιάζουν σε μεγάλο βαθμό από τις αγροτικές και νησιωτικές κοινότητες. Οι μακρές λίστες αναμονής, τα αυστηρά κριτήρια επιλεξιμότητας και η έλλειψη προσωπικού περιορίζουν περαιτέρω την πρόσβαση, ενώ το υψηλό κόστος της ιδιωτικής φροντίδας αποκλείει εντελώς πολλά νοικοκυριά.

...άζονται είναι ..., Ευρωπαϊκής ...χή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Στην **Κύπρο**, οι αρμοδιότητες για τη φροντίδα κατανέμονται μεταξύ διαφορετικών υπουργείων ενώ το σύστημα βασίζεται σε έναν κατακερματισμένο συνδυασμό περιορισμένων δημόσιων υπηρεσιών, παροχών από ΜΚΟ και φροντίδας που εξασφαλίζεται ιδιωτικά, με αποτέλεσμα δυσλειτουργίες και περιορισμένη πρόσβαση πολλών οικογενειών σε προσιτές υπηρεσίες τυπικής φροντίδας (UN Women, 2024).

Η Ρουμανία παρουσιάζει μερικά από τα πιο εντυπωσιακά στοιχεία: το 2024, μόνο 946 ηλικιωμένα άτομα με αναπηρίες έλαβαν δημόσιες υπηρεσίες φροντίδας εκτός ιδρυμάτων, ενώ 256.277 εξαρτώνταν εξ ολοκλήρου από μέλη της οικογένειας ή άτυπους φροντιστές. Με 800 στεγαστικές δομές φροντίδας, εκ των οποίων η πλειοψηφία είναι ιδιωτικές, και υπηρεσίες φροντίδας εκτός ιδρυμάτων (191 κέντρα ημερήσιας φροντίδας, 324 μονάδες κατ' οίκον φροντίδας και 301 κοινοτικά κέντρα) που είναι κατά πολύ ανεπαρκείς σε σχέση με τις ανάγκες, η τυπική φροντίδα στη Ρουμανία λειτουργεί ως ένα περιορισμένο σύστημα που καλύπτει μόνο μικρό μέρος των αναγκών και όχι ως καθολικά προσβάσιμη υπηρεσία.

πράξη

Και οι πέντε χώρες της κοινοπραξίας έχουν ενσωματώσει την οδηγία της ΕΕ για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής (2019/1158) στο εθνικό τους δίκαιο. Η Ιταλία θέσπισε τα σχετικά μέτρα μέσω του νομοθετικού διατάγματος αριθ. 105/2022· η Κύπρος ψήφισε τον νόμο 216(I)/2022· η Ρουμανία ενσωμάτωσε την οδηγία μέσω του νόμου αριθ. 283/2022 και μεταγενέστερων νομοθετικών πράξεων· η Ελλάδα ενσωμάτωσε τις διατάξεις της μέσω του νόμου 4808/2021· και η Ισπανία εναρμόνισε το ευρύτερο νομοθετικό της πλαίσιο με τις απαιτήσεις της οδηγίας. Σε επίπεδο νομοθεσίας, οι εργαζόμενοι και στις πέντε χώρες έχουν πλέον πρόσβαση σε άδεια φροντιστή, το δικαίωμα να ζητήσουν ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας και νομική προστασία από λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση κατά την άσκηση αυτών των δικαιωμάτων.

Στην πράξη, ωστόσο, παραμένει σημαντικό χάσμα μεταξύ των προβλέψεων της νομοθεσίας και της πραγματικότητας στους χώρους εργασίας και στις πέντε χώρες (Eurofound, 2020). Η περιορισμένη ενημέρωση σχετικά με τα δικαιώματα αυτά αποτελεί κοινό πρόβλημα: πολλοί εργαζόμενοι/νες δεν γνωρίζουν τι δικαιούνται, ενώ και πολλοί εργοδότες/τριες, ιδίως σε μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις, δεν είναι επαρκώς ενημερωμένοι. Οι προβλεπόμενες άδειες φροντιστή/φροντίστριας είναι συχνά περιορισμένης διάρκειας, χωρίς αποδοχές ή με ανεπαρκή αποζημίωση, και επομένως δεν ανταποκρίνονται σε ανάγκες φροντίδας που μπορεί να διαρκούν μήνες ή χρόνια. Παρότι προβλέπονται ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας, η απουσία αποτελεσματικών μηχανισμών εφαρμογής και ελέγχου τις καθιστά σε μεγάλο βαθμό εξαρτώμενες από τη στάση του/της εργοδότη/εργοδότριας. Έτσι, η

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

ουσιαστική άσκηση των δικαιωμάτων εξαρτάται συχνά περισσότερο από τον/την εργοδότη/εργοδότρια παρά από την ίδια τη νομοθετική τους κατοχύρωση.

Πίνακας4. Διακρατική σύγκριση των προκλήσεων που σχετίζονται με την εφαρμογή της νομοθεσίας για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής

Χώρα	Η νομοθεσία για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής στην πράξη
Ιταλία	Νομοθετικό διάταγμα αριθ. 105/2022· οι εργαζόμενοι/νες σε επισφαλείς, περιστασιακές και άτυπες θέσεις εργασίας εξαιρούνται σε μεγάλο βαθμό από τις προστασίες που ο νόμος παρέχει ονομαστικά
Ρουμανία	Νόμος αριθ. 283/2022 και μεταγενέστερες νομοθετικές πράξεις· η γονική άδεια πρέπει να λαμβάνεται ως συνεχές διάστημα και όχι τμηματικά ή με μερική απασχόληση – ένα από τα λίγα κράτη μέλη της ΕΕ που διατηρούν αυτόν τον περιορισμό
Ελλάδα	Νόμος 4808/2021· ο έλεγχος της συμμόρφωσης βασίζεται κυρίως σε ατομικές καταγγελίες και όχι σε προληπτικές επιθεωρήσεις, με αποτέλεσμα οι μηχανισμοί επιβολής να ενεργοποιούνται κυρίως κατόπιν καταγγελίας και να μην αποτυπώνουν πλήρως την πραγματική έκταση της μη συμμόρφωσης.
Ισπανία	Ευρύτερο νομοθετικό πλαίσιο εναρμονισμένο με την οδηγία· η διοικητική πολυπλοκότητα αποθαρρύνει πολλούς φροντιστές από το να διεκδικήσουν καθόλου τα δικαιώματά τους

Στη **Ρουμανία,** το χάσμα διευρύνεται περαιτέρω από το γεγονός ότι η γονική άδεια πρέπει ακόμη να λαμβάνεται ως συνεχές διάστημα και όχι σε τμηματικές ή μερικής απασχόλησης περιόδους, καθώς είναι ένα από τα λίγα κράτη μέλη της ΕΕ που διατηρούν αυτόν τον περιορισμό, ο οποίος περιορίζει σημαντικά την πραγματική ευελιξία για τους εργαζόμενους γονείς.

Στην **Ελλάδα**, η παρακολούθηση της συμμόρφωσης βασίζεται κυρίως σε ατομικές καταγγελίες και όχι σε προληπτικούς ελέγχους, πράγμα που σημαίνει ότι η επιβολή της νομοθεσίας ενεργοποιείται ουσιαστικά κατόπιν καταγγελίας, με αποτέλεσμα να υποεκτιμάται συστηματική η πραγματική έκταση της μη συμμόρφωσης.

Στην **Ισπανία**, η πολυπλοκότητα των διοικητικών διαδικασιών αποθαρρύνει πολλούς φροντιστές/φροντίστριες από το να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους.

Στην **Κύπρο**, δεν υπάρχει ολοκληρωμένο πλαίσιο παρακολούθησης που να διασφαλίζει τη συνεπή εφαρμογή των δικαιωμάτων φροντίδας σε όλους τους τομείς.

Στην **Ιταλία,** οι εργαζόμενοι/νες σε επισφαλείς, περιστασιακές και άτυπες θέσεις εργασίας (ένα σημαντικό μερίδιο του εργατικού δυναμικού) παραμένουν σε μεγάλο βαθμό αποκλεισμένοι από τις προστασίες που παρέχει ονομαστικά η νομοθεσία.

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Κύπρος	Νόμος 216(I)/2022· δεν υπάρχει ολοκληρωμένο πλαίσιο παρακολούθησης που να διασφαλίζει τη συνεπή εφαρμογή των δικαιωμάτων των φροντιστών σε όλους τους τομείς

Πηγή: Πρόγραμμα CareDivide – Εθνικές εκθέσεις (Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα, Κύπρος, Ρουμανία). Συγκέντρωση στοιχείων από την ερευνητική ομάδα.

Τα εργαστήρια συν-δημιουργίας που πραγματοποιήθηκαν στις πέντε χώρες επιβεβαίωσαν αυτή την εικόνα σε όλα τα εθνικά πλαίσια. Οι συμμετέχοντες/συμμετέχουσες ανέφεραν ότι αντιμετωπίζουν τις ανάγκες που σχετίζονται με τη φροντίδα μέσω άτυπων διευθετήσεων, βασιζόμενοι περισσότερο σε προσωπικές σχέσεις με τους/τις προϊσταμένους/νες τους παρά σε τυπικές διαδικασίες, και εξέφρασαν φόβους ότι η άσκηση των δικαιωμάτων τους θα μπορούσε να επηρεάσει αρνητικά την επαγγελματική τους θέση. Το αποτέλεσμα είναι ένα χάσμα μεταξύ πολιτικής και πρακτικής που περιορίζει την αποτελεσματικότητα μιας κατά τα άλλα σημαντικής νομοθετικής προόδου.

Οι άτυποι φροντιστές/φροντίστριες είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι/τες στον χώρο εργασίας και αντιμετωπίζουν διακρίσεις και επιπτώσεις στην επαγγελματική τους εξέλιξη

Πίνακας5. Διακρατική σύγκριση των προκλήσεων που σχετίζονται με την ευπάθεια στον χώρο εργασίας και τις επαγγελματικές επιπτώσεις για τους άτυπους φροντιστές

Χώρα	Εργασιακή ευαλωτότητα και επιπτώσεις στην επαγγελματική εξέλιξη
Ιταλία	Το συνεισφορικό συνταξιοδοτικό σύστημα (μεταρρύθμιση Dini) μετατρέπει τα κενά στη φροντίδα άμεσα σε κενά στις συντάξεις – οι συντάξεις των γυναικών είναι περίπου 30% χαμηλότερες από αυτές των ανδρών· οι αδήλωτοι μετανάστες/μετανάστριες που εργάζονται ως φροντιστές/φροντίστριες αντιμετωπίζουν επισφαλείς συνθήκες εργασίας και δεν υπάρχει θεσμική εποπτεία της ποιότητας της φροντίδας.
Ρουμανία	Οι συμμετέχοντες/συμμετέχουσες στο εργαστήριο περιέγραψαν περιπτώσεις παραίτησης από τη δουλειά, διακοπής των σπουδών ή αποδοχής μειωμένων επαγγελματικών προοπτικών λόγω έλλειψης εναλλακτικών λύσεων φροντίδας
Ελλάδα	Η πρόσβαση σε ευέλικτη εργασία είναι συχνά άτυπη και εξαρτάται από την καλή θέληση του εργοδότη/της εργοδότριας· οι φροντιστές/φροντίστριες βρίσκονται αντιμέτωποι με ένα δύσκολο δίλημμα μεταξύ της ασφάλειας της θέσης εργασίας τους και των ευθυνών φροντίδας· η αποχώρηση από την αγορά εργασίας ενέχει τον κίνδυνο απώλειας της κάλυψης υγειονομικής περίθαλψης και της κοινωνικής ασφάλισης
Ισπανία	Δεν παρέχονται ειδικότερα στοιχεία για την Ισπανία σε αυτή την ενότητα· ισχύει το γενικό συμπέρασμα ότι η δυσμενής μεταχείριση απαγορεύεται τυπικά, αλλά η προστασία παραμένει εύθραυστη στην πράξη, ενώ οι επιπτώσεις στην επαγγελματική εξέλιξη και την αξιολόγηση είναι δύσκολο να τεκμηριωθούν
Κύπρος	Η πρόσβαση σε ευέλικτη εργασία είναι συχνά άτυπη και εξαρτάται από την καλή θέληση του εργοδότη/της εργοδότριας· οι φροντιστές/φροντίστριες βρίσκονται αντιμέτωποι με ένα δύσκολο δίλημμα μεταξύ της ασφάλειας της θέσης εργασίας τους

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

	και των ευθυνών φροντίδας· η αποχώρηση από την αγορά εργασίας ενέχει τον κίνδυνο απώλειας της κάλυψης υγειονομικής περίθαλψης και της κοινωνικής ασφάλισης

Πηγή: Πρόγραμμα CareDivide – Εθνικές εκθέσεις (Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα, Κύπρος, Ρουμανία). Συγκέντρωση στοιχείων από την ερευνητική ομάδα

Μια τρίτη πρόκληση, που συνδέεται στενά με τις παραπάνω αποτυχίες στην εφαρμογή, αφορά την ευπάθεια των εργαζομένων που παρέχουν άτυπη φροντίδα και τους πραγματικούς ή υποτιθέμενους κινδύνους που αντιμετωπίζουν στον χώρο εργασίας. Και στις πέντε χώρες, οι άτυποι φροντιστές (κυρίως γυναίκες) / φροντίστριες αναφέρουν εμπειρίες έμμεσης διάκρισης, περιορισμένης επαγγελματικής εξέλιξης και πίεσης να περιορίσουν τη διαθεσιμότητά τους στην εργασία προκειμένου να ανταποκριθούν στις ευθύνες φροντίδας.

Αν και τα νομικά πλαίσια στις πέντε χώρες απαγορεύουν τυπικά τη λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση των εργαζομένων που ασκούν δικαιώματα που σχετίζονται με τη φροντίδα, στην πράξη οι προστασίες είναι εύθραυστες. Οι εργαζόμενοι/νες ενδέχεται να παρακάμπτονται κατά την προαγωγή, να αποκλείονται από ευκαιρίες κατάρτισης, να υπόκεινται σε αρνητικές αξιολογήσεις απόδοσης ή να βιώνουν άτυπο στιγματισμό στον χώρο εργασίας, συνέπειες που είναι δύσκολο να τεκμηριωθούν και, χωρίς σαφείς μηχανισμούς κατά των αντιποίνων, ακόμη πιο δύσκολο να αμφισβητηθούν. Στην Ελλάδα και την Κύπρο, η πρόσβαση στην ευέλικτη εργασία είναι συχνά άτυπη και εξαρτάται από την καλή θέληση του εργοδότη/της εργοδότριας· σε λιγότερο υποστηρικτικά περιβάλλοντα, οι φροντιστές/φροντίστριες βρίσκονται αντιμέτωποι με ένα δύσκολο δίλημμα μεταξύ της ασφάλειας της θέσης εργασίας τους και των ευθυνών φροντίδα. Στη Ρουμανία, οι συμμετέχοντες/συμμετέχουσες στα εργαστήρια συν-δημιουργίας περιέγραψαν περιπτώσεις παραίτησης από τη δουλειά, διακοπής των σπουδών ή αποδοχής μειωμένων επαγγελματικών προοπτικών, επειδή δεν υπήρχε διαθέσιμη αξιόπιστη εναλλακτική λύση φροντίδας.

Οι συνέπειες αυτών των αποχωρήσεων από την αγορά εργασίας στον τομέα της κοινωνικής προστασίας είναι σημαντικές και μακροχρόνιες. Οι εργαζόμενοι/νες που μειώνουν τις ώρες εργασίας τους ή εγκαταλείπουν την απασχόληση για να παρέχουν φροντίδα καταβάλλουν λιγότερες συνταξιοδοτικές εισφορές και κατά συνέπεια θεμελιώνουν χαμηλότερα συνταξιοδοτικά δικαιώματα που θα επηρεάσουν την οικονομική τους ασφάλεια δεκαετίες αργότερα. Στην Ιταλία, αυτή η δυναμική είναι ιδιαίτερα έντονη: το συνταξιοδοτικό σύστημα εισφορών που εισήγαγε η μεταρρύθμιση Dini σημαίνει ότι οι περίοδοι μειωμένης ή διακοπτόμενης απασχόλησης λόγω φροντίδας οδηγούν άμεσα σε χαμηλότερες συντάξεις. Η μέση σύνταξη των Ιταλίδων είναι ήδη περίπου 30% χαμηλότερη από αυτή των ανδρών, ένα από τα μεγαλύτερα χάσματα συντάξεων μεταξύ των φύλων στην ΕΕ (Eurostat, 2025), και η «ποινή φροντίδας» αποτελεί σημαντικό διαρθρωτικό παράγοντα αυτής της ανισότητας. Στην Ελλάδα και την Κύπρο, οι άτυποι φροντιστές/φροντίστριες που αποσύρονται από την αγορά εργασίας ενδέχεται να χάσουν την πρόσβαση στην υγειονομική κάλυψη και την κοινωνική ασφάλιση, επιτείνοντας περαιτέρω την οικονομική και κοινωνική τους ανασφάλεια.

Στην Ιταλία, η ευρεία χρήση αδήλωτων μεταναστών /μεταναστριών εργαζομένων στον τομέα της φροντίδας, οι οποίοι δραστηριοποιούνται εκτός οποιουδήποτε τυπικού ρυθμιστικού πλαισίου, δημιουργεί ένα επιπλέον επίπεδο συστημικής ευπάθειας, τόσο για τους ίδιους τους/τις εργαζόμενους/νες, οι οποίοι/ες αντιμετωπίζουν επισφαλείς συνθήκες και κίνδυνο εκμετάλλευσης, όσο

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

και για τα εξαρτώμενα άτομα που έχουν υπό τη φροντίδα τους, η ποιότητα της φροντίδας των οποίων δεν υπόκειται σε καμία θεσμική εποπτεία.

Τα έμφυλα στερεότυπα συντηρούν τη δυσανάλογη επιβάρυνση των γυναικών με ευθύνες φροντίδας

Πίνακας6. Διακρατική σύγκριση των προκλήσεων που σχετίζονται με τα στερεότυπα φύλου και την άνιση κατανομή της άτυπης φροντίδας

Χώρα	Έμφυλα στερεότυπα
Ιταλία	Οι γυναίκες αναλαμβάνουν το 74% της μη αμειβόμενης εργασίας φροντίδας (πάνω από 5 ώρες/ημέρα έναντι λιγότερων από 2 για τους άνδρες), ενώ είναι 50% πιο πιθανό να μειώσουν τις ώρες εργασίας τους ή να εγκαταλείψουν την απασχόληση· τα στερεότυπα επιμένουν ακόμη και μεταξύ των ατόμων υψηλού μορφωτικού επιπέδου, ενισχυόμενα από ένα μοντέλο κοινωνικής πρόνοιας που προσφέρει λίγες κρατικές εναλλακτικές λύσεις
Ρουμανία	Το 31,2% των γυναικών έναντι 25,7% των ανδρών παρέχει άτυπη φροντίδα, ποσοστά που υπερβαίνουν τον μέσο όρο της ΕΕ-27· 12 από τους 13 συμμετέχοντες στο εργαστήριο (άτυποι φροντιστές) ήταν γυναίκες· η χαμηλή χρήση της άδειας από τους άνδρες επισημάνθηκε ως διαρθρωτικό κενό στην εφαρμογή
Ελλάδα	Οι γυναίκες επωμίζονται σταθερά το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης για την άτυπη φροντίδα σε όλα τα στάδια της ζωής
Ισπανία	Το οικογενειακό μοντέλο φροντίδας εξαρτάται δομικά από την αμισθί εργασία των θυγατέρων και των συζύγων, ενώ οι πολιτισμικές προσδοκίες ενισχύουν τις ανισότητες που οι υφιστάμενες πολιτικές δεν έχουν καταφέρει να αντιμετωπίσουν.
Κύπρος	Το οικογενειοκεντρικό μοντέλο φροντίδας εξαρτάται δομικά από την αμισθί εργασία των θυγατέρων και των συζύγων, ενώ οι πολιτισμικές προσδοκίες ενισχύουν ό,τι παραμένει ανεπίλυτο από την πολιτική.

Πηγή: Πρόγραμμα CareDivide – Εθνικές εκθέσεις (Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα, Κύπρος, Ρουμανία). Συγκέντρωση στοιχείων από την ερευνητική ομάδα

Τις παραπάνω διαρθρωτικές προκλήσεις διαπερνά και μια εξίσου σημαντική πολιτισμική διάσταση: η επιμονή έμφυλων στερεοτύπων που εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν τη φροντίδα ως “φυσική” ευθύνη των γυναικών. Στην Ισπανία, την Ιταλία, την Ελλάδα, την Κύπρο και τη Ρουμανία, η άτυπη φροντίδα παρέχεται κυρίως από κόρες, συζύγους και μητέρες. Η άνιση αυτή κατανομή δεν οφείλεται μόνο σε θεσμικές ελλείψεις, αλλά και σε βαθιά ριζωμένες αντιλήψεις για τους έμφυλους ρόλους, τις οικογενειακές υποχρεώσεις και την οργάνωση της οικογενειακής ζωής.

Τα ποσοτικά στοιχεία επιβεβαιώνουν με σαφήνεια αυτή την εικόνα. Στην Ιταλία, οι γυναίκες αναλαμβάνουν το 74% του συνόλου της μη αμειβόμενης εργασίας φροντίδας, με μέσο όρο πάνω από πέντε ώρες την ημέρα, σε σύγκριση με λιγότερο από δύο ώρες για τους άνδρες (De Stefanis, 2023), και έχουν 50% περισσότερες πιθανότητες να μειώσουν τις ώρες εργασίας τους ή να αποχωρήσουν από την αγορά εργασίας λόγω της φροντίδας (ISTAT, 2019). Στη Ρουμανία, το 31,2% των γυναικών παρέχει άτυπη μακροχρόνια φροντίδα, σε σύγκριση με το 25,7% των ανδρών, με τα δύο ποσοστά να

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

υπερβαίνουν τον μέσο όρο της ΕΕ-27, ενώ 12 από τους 13 συμμετέχοντες στο εργαστήριο συν-δημιουργίας με άτυπους φροντιστές ήταν γυναίκες. Στην Ελλάδα, οι γυναίκες επωμίζονται σταθερά το μεγαλύτερο μέρος της ευθύνης για την άτυπη φροντίδα σε όλα τα στάδια της ζωής τους. Στην Ισπανία και την Κύπρο, το οικογενειακό μοντέλο φροντίδας εξαρτάται δομικά από την αμισθί εργασία των θυγατέρων και των συζύγων, ενώ οι πολιτισμικές προσδοκίες ενισχύουν τις ανισότητες που οι υφιστάμενες πολιτικές δεν έχουν καταφέρει να αντιμετωπίσουν.

Αυτά τα έμφυλα πρότυπα επηρεάζουν επίσης τη συμπεριφορά των ανδρών και περιορίζουν την αποτελεσματικότητα της νομοθεσίας, ακόμη και όταν αυτή είναι τυπικά ουδέτερη ως προς το φύλο. Ακόμη και σε περιπτώσεις όπου οι διατάξεις για την άδεια φροντιστή/φροντίστριας και την ευέλικτη εργασία είναι διαθέσιμες σε όλους τους εργαζόμενους ανεξαρτήτως φύλου, οι άνδρες και στις πέντε χώρες ασκούν αυτά τα δικαιώματα σε πολύ μικρότερο βαθμό από τις γυναίκες. Στη Ρουμανία, η περιορισμένη χρήση της άδειας από τους άνδρες αναγνωρίζεται ρητά ως διαρθρωτικό κενό στην εφαρμογή. Στην Ιταλία, τα στερεότυπα φύλου επιμένουν ακόμη και μεταξύ ατόμων υψηλού μορφωτικού επιπέδου (Silva et al., 2024) και ενισχύονται από ένα μοντέλο κοινωνικής πρόνοιας που προσφέρει ελάχιστες κρατικά χρηματοδοτούμενες εναλλακτικές λύσεις έναντι της οικογενειακής φροντίδας. Χωρίς στοχευμένα κίνητρα για την ανάληψη φροντίδας από τους άνδρες, πρωτοβουλίες πολιτισμικής αλλαγής και την καθιέρωση της ισότιμης κατανομής των ευθυνών φροντίδας ως κανονικότητας στους χώρους εργασίας, οι πολιτικές ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής κινδυνεύουν να εδραιώσουν, αντί να ανατρέψουν, τα υπάρχοντα έμφυλα πρότυπα.

Το κοινωνικοοικονομικό κόστος του έμφυλου χάσματος στη φροντίδα παραμένει αόρατο

Πίνακας7. Διακρατική σύγκριση των προκλήσεων που σχετίζονται με την αναγνώριση και τη μέτρηση του κοινωνικοοικονομικού κόστους της άτυπης φροντίδας

Χώρα	Αόρατο κοινωνικοοικονομικό κόστος
Ιταλία	Δεν υπάρχει εθνικό πλαίσιο για την παρακολούθηση του κοινωνικοοικονομικού αντίκτυπου της άτυπης φροντίδας· τα δεδομένα είναι κατακερματισμένα μεταξύ των οργανισμών ISTAT, INAPP και INPS
Ρουμανία	Τα διοικητικά σύνολα δεδομένων δεν καταγράφουν ούτε τον μη αμειβόμενο χρόνο που επενδύουν οι φροντιστές/φροντίστριες, ούτε την κατανομή της έντασης της φροντίδας ανά φύλο, ούτε τις μακροοικονομικές επιπτώσεις της μειωμένης συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας
Ελλάδα	Δεν υπάρχουν τυποποιημένοι δείκτες για την αξιολόγηση του οικονομικού/κοινωνικού κόστους της μη αμειβόμενης φροντίδας, με αποτέλεσμα η συμβολή της να παραμένει αόρατη στον σχεδιασμό των πολιτικών
Ισπανία	Δεν υπάρχουν ολοκληρωμένα τυποποιημένα δεδομένα ούτε οικονομική αποτίμηση της μη αμειβόμενης εργασίας φροντίδας
Κύπρος	Η άτυπη φροντίδα δεν αναγνωρίζεται ως μορφή κοινωνικής ή οικονομικής συνεισφοράς· οι φροντιστές λαμβάνουν περιορισμένη οικονομική, ψυχολογική ή θεσμική υποστήριξη

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Πηγή: Πρόγραμμα CareDivide – Εθνικές εκθέσεις (Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα, Κύπρος, Ρουμανία). Συγκέντρωση στοιχείων από την ερευνητική ομάδα

Μια τελική, οριζόντια πρόκληση αφορά τη μη επαρκή αποτύπωση της άτυπης φροντίδας στα υφιστάμενα συστήματα οικονομικής και κοινωνικής μέτρησης. Και στις πέντε χώρες, η μη αμειβόμενη εργασία φροντίδας δεν αποτυπώνεται πλήρως στις εθνικές στατιστικές, η συμβολή της στην κοινωνική ευημερία δεν αποτυπώνεται στο ΑΕΠ, ενώ οι απώλειες σε επίπεδο απασχόλησης, εισοδήματος και κοινωνικής προστασίας που προκαλεί δεν παρακολουθούνται συστηματικά ούτε αποδίδονται στη διαρθρωτική υποχρηματοδότηση της τυπικής φροντίδας.

Στην Ιταλία δεν υπάρχει εθνικό πλαίσιο για την παρακολούθηση του κοινωνικοοικονομικού αντίκτυπου της άτυπης φροντίδας, με τα δεδομένα να είναι κατακερματισμένα μεταξύ των οργανισμών ISTAT, INAPP και INPS, γεγονός που περιορίζει τη χάραξη πολιτικής βάσει τεκμηριωμένων στοιχείων. Η Ελλάδα δεν διαθέτει τυποποιημένους δείκτες για την αξιολόγηση του οικονομικού και κοινωνικού κόστους της μη αμειβόμενης φροντίδας, με αποτέλεσμα η συμβολή της να παραμένει αόρατη στον σχεδιασμό των πολιτικών. Στην Κύπρο, η άτυπη φροντίδα δεν αναγνωρίζεται ως μορφή κοινωνικής ή οικονομικής συνεισφοράς, με αποτέλεσμα οι φροντιστές να λαμβάνουν περιορισμένη οικονομική, ψυχολογική ή θεσμική υποστήριξη. Ομοίως, η Ισπανία στερείται ολοκληρωμένων τυποποιημένων δεδομένων και οικονομικής αποτίμησης της μη αμειβόμενης εργασίας φροντίδας. Στη Ρουμανία, τα υπάρχοντα διοικητικά σύνολα δεδομένων δεν μετρούν τον μη αμειβόμενο χρόνο που επενδύουν οι άτυποι φροντιστές, την κατανομή της έντασης της φροντίδας ανά φύλο, ούτε τις μακροοικονομικές επιπτώσεις της μειωμένης συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας.

Η έλλειψη αυτής της ορατότητας έχει άμεσες συνέπειες στη χάραξη πολιτικής. Όταν το κόστος του έμφυλου χάσματος στη φροντίδα δεν μπορεί να μετρηθεί, είναι δύσκολο να αποτυπωθεί με οικονομικούς όρους και να ληφθεί υπόψη στις αποφάσεις για δημόσιες επενδύσεις. Χωρίς επαρκή στοιχεία, είναι πολύ δυσκολότερο να τεκμηριωθεί η ανάγκη επέκτασης των υπηρεσιών τυπικής φροντίδας, ενίσχυσης της εφαρμογής των δικαιωμάτων των φροντιστών/φροντιστριών και ανάπτυξης μέτρων στήριξης στους χώρους εργασίας. Τα στοιχεία αυτά πρέπει να αναδεικνύουν όχι μόνο την κοινωνική αξία των σχετικών επενδύσεων, αλλά και τα δημοσιονομικά τους οφέλη, όπως η αύξηση της συμμετοχής στην αγορά εργασίας και των φορολογικών εσόδων, η μείωση του μακροπρόθεσμου κόστους κοινωνικής στήριξης και ο περιορισμός της συνταξιοδοτικής φτώχειας των γυναικών. Η δημιουργία εθνικών πλαισίων που μπορούν να παράγουν τέτοια στοιχεία δεν αποτελεί απλώς τεχνικό ζήτημα συλλογής δεδομένων· αποτελεί προϋπόθεση για τη μετάβαση από την αντίληψη της φροντίδας ως ιδιωτικού καθήκοντος στην αναγνώρισή της ως δημόσιας υποδομής.

Συστάσεις πολιτικής

Οι προκλήσεις που προέκυψαν στις πέντε χώρες-εταίρους, οι οποίες συμμετέχουν στην υλοποίηση του έργου CareDivide, διαμορφώνονται από τα ιδιαίτερα κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά της κάθε χώρας. Με βάση τις συγκεκριμένες αυτές (κοινωνικοοικονομικές) συνθήκες, καθορίζεται και η ανάλογη ανταπόκριση, η οποία βασίζεται άμεσα στις λύσεις που προσδιορίστηκαν κατά τη διάρκεια των προηγούμενων σταδίων του έργου. Οι σταδιακές προσαρμογές στην ισχύουσα νομοθεσία δε θα είναι επαρκείς για να γεφυρώσουν το χάσμα μεταξύ των αναγκών φροντίδας και των διαθέσιμων

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

επίσημων υπηρεσιών, να καταστήσουν πραγματικότητα τα δικαιώματα ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής για τα εργαζόμενα άτομα που τα χρειάζονται περισσότερο ή για να αντιμετωπίσουν τις βαθιές έμφυλες ανισότητες που διατρέχουν κάθε διάσταση της άτυπης μακροχρόνιας φροντίδας και στα πέντε εθνικά πλαίσια. Οι συστάσεις, οι οποίες διαμορφώθηκαν σε κάθε εθνική σύνοψη πολιτικής (policy brief) συγκλίνουν σε πέντε αλληλένδετους τομείς παρέμβασης. Οι συγκεκριμένοι τομείς παρέμβασης αποτελούν ένα πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων, το οποίο χαρακτηρίζεται από εσωτερική συνοχή, φιλόδοξους στόχους και βασίζεται σε πραγματικά δεδομένα, όσον αφορά τη ζωή των άτυπων φροντιστών και φροντιστριών στις πέντε χώρες-εταίρους σήμερα. Ακολουθεί μια εκτενής σύνθεση αυτών των συστάσεων, η οποία αναπτύσσεται θεματικά και πλαισιώνεται από τις συγκεκριμένες εθνικές προτάσεις, στις οποίες και βασίζεται.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι συγκεκριμένοι τομείς παρέμβασης δεν αποτελούν ανεξάρτητες κατευθύνσεις πολιτικής. Ενισχύουν αμοιβαία ο ένας τον άλλον: η επένδυση σε επίσημες υπηρεσίες φροντίδας, χωρίς την εφαρμογή των δικαιωμάτων των φροντιστών/ριών, αφήνει τα άτομα που εργάζονται απροστάτευτα στον χώρο εργασίας. Αντίστοιχα, η εφαρμογή των δικαιωμάτων χωρίς την ύπαρξη πολιτισμικής αλλαγής, δεν μπορεί να μειώσει τις έμφυλες ανισότητες στον τομέα κατανομής της φροντίδας. Από την άλλη, δεν μπορεί να υπάρξει αποτελεσματική προστασία από τις διακρίσεις, όταν οι πιο ευάλωτοι/ες εργαζόμενοι/ες δεν έχουν πρόσβαση σε μηχανισμούς υποβολής καταγγελιών. Τέλος, η αναγνώριση του μεγέθους του έμφυλου χάσματος στον τομέα της φροντίδας, δεν μπορεί να προκαλέσει πολιτικό αντίκτυπο, όταν δε συνοδεύεται από την ανάληψη των απαραίτητων μέτρων δράσης. Ένα από τα πιο σημαντικά στοιχεία, που χαρακτηρίζουν το συγκεκριμένο πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων, είναι η συνοχή. Συνεπώς, οι εθνικές διαδικασίες διαμόρφωσης πολιτικής οφείλουν να λάβουν υπόψη τους το χαρακτηριστικό αυτό, κατά τον σχεδιασμό και την ιεράρχηση των κατάλληλων μέτρων δράσης.

Η συγκριτική ανάλυση καθιστά σαφές το εξής: οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτυπα συστήματα μακροχρόνιας φροντίδας (ΜΦ) δεν είναι μικρές, αλλά έχουν δομικό χαρακτήρα και για αυτόν τον λόγο, απαιτούν τη διαμόρφωση ολοκληρωμένων, κι όχι αποσπασματικών, λύσεων. Η επέκταση και η επαρκής χρηματοδότηση των επίσημων υπηρεσιών φροντίδας αποτελεί θεμελιώδη προϋπόθεση, καθώς χωρίς αυτήν, δημιουργείται ένα περιβάλλον, το οποίο χαρακτηρίζεται από περιορισμένες υπηρεσίες και πόρους και αναγκάζει τις οικογένειες να επιστρέψουν στην άτυπη φροντίδα, ανεξάρτητα από τα νόμιμα δικαιώματά τους. Η πραγματική εφαρμογή των δικαιωμάτων των φροντιστών και φροντιστριών, η καλλιέργεια μιας κουλτούρας ουσιαστικής ευελιξίας σε διαφορετικούς τύπους χώρων εργασίας, καθώς και η προστασία των άτυπων φροντιστών/ριών από διακρίσεις κι επαγγελματικές κυρώσεις, αποτελούν απαραίτητα μέτρα για κάθε προσπάθεια επέκτασης των επίσημων υπηρεσιών φροντίδας. Παράλληλα, η δημιουργία ενός πλαισίου μέτρησης, ώστε να γίνει υπολογισμός του πλήρους κοινωνικού και οικονομικού κόστους της άτυπης φροντίδας, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την πολιτική και θεσμική τεκμηρίωση των αλλαγών που απαιτούνται.

Καμία από αυτές τις αλλαγές δε θα συμβεί γρήγορα, αλλά ούτε και μεμονωμένα. Οι πέντε χώρες, που έχουν λάβει μέρος σε αυτό το έργο, βρίσκονται σε διαφορετικά στάδια διαμόρφωσης κι ανάπτυξης πολιτικής, καθώς διαθέτουν διαφορετικές θεσμικές δυνατότητες και διαφορετικές αφετηρίες για τη μεταρρύθμιση. Ωστόσο, μοιράζονται μια κοινή κατεύθυνση εξέλιξης, καθώς αναγνωρίζουν ότι ο

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

τομέας της φροντίδας αποτελεί δημόσια ευθύνη, κι όχι ιδιωτική υπόθεση. Ακόμη, αναγνωρίζουν ότι οι γυναίκες δεν πρέπει να συνεχίσουν να αναλαμβάνουν εξ ολοκλήρου την ευθύνη της φροντίδας, αλλά κι ότι οι δημογραφικές πιέσεις που ασκούνται στα συστήματα και των πέντε χωρών-εταίρων καθιστούν το υφιστάμενο μοντέλο όχι μόνο άδικο, αλλά και μη βιώσιμο. Το έργο CareDivide έχει ως στόχο να χαρτογραφήσει το κοινό πεδίο αυτής της πρόκλησης και να προσδιορίσει τους τομείς παρέμβασης με τις μεγαλύτερες πιθανότητες για ουσιαστική αλλαγή.

Επενδύσεις σε επίσημες υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας (ΜΦ)

Η σημαντικότερη παρέμβαση δομικού χαρακτήρα, την οποία μπορούν να πραγματοποιήσουν και οι πέντε κυβερνήσεις, είναι η ουσιαστική, συνεχής και γεωγραφικά δίκαιη επέκταση των επίσημων και οικονομικά προσιτών υπηρεσιών μακροχρόνιας φροντίδας (ΜΦ) σε επίπεδο κοινότητας. Αυτή είναι η θεμελιώδης σύσταση του έργου CareDivide, καθώς τα δεδομένα που προσφέρονται σε εθνικό επίπεδο από τις πέντε χώρες-εταίρους, αποδεικνύουν αδιαμφισβήτητα ότι, όσο η παροχή επίσημης φροντίδας παραμένει ανεπαρκής, η πίεση που ασκείται στους/στις άτυπους/ες φροντιστές/ριες δεν πρόκειται να μειωθεί ουσιαστικά με κανένα άλλο μέτρο πολιτικής. Η διασφάλιση της εφαρμογής των δικαιωμάτων των φροντιστών/ριών, η ενίσχυση της ευελιξίας στον χώρο εργασίας και ο υπολογισμός του μεγέθους του έμφυλου χάσματος στον τομέα της φροντίδας παίζουν καθοριστικό ρόλο. Ωστόσο, λειτουργούν σε ένα περιβάλλον, το οποίο χαρακτηρίζεται από περιορισμένες υπηρεσίες και πόρους. Αν αυτή η κατάσταση δεν αντιμετωπιστεί, οι οικογένειες θα συνεχίσουν να οδηγούνται σε λύσεις άτυπης φροντίδας, ανεξάρτητα από όσα προβλέπει ο νόμος. **Η επένδυση στην επίσημη φροντίδα δεν αποτελεί, επομένως, ένα συμπληρωματικό μέτρο του προγράμματος μεταρρυθμίσεων· αποτελεί βασική προϋπόθεσή του.**

Η επένδυση στις επίσημες υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας (ΜΦ) αναδεικνύεται σε κεντρική προτεραιότητα πολιτικής και στις πέντε χώρες, οι οποίες, παράλληλα, δίνουν έμφαση στην επέκταση της κατ' οίκον φροντίδας, των κέντρων ημερήσιας φροντίδας και των υπηρεσιών ανακουφιστικής φροντίδας, και, ταυτόχρονα, προσπαθούν να αντιμετωπίσουν τις γεωγραφικές ανισότητες, που συνεχίζουν να περιορίζουν τη δυνατότητα πρόσβασης.

- Οι συστάσεις της Ιταλίας εστιάζουν στην επέκταση της κατ' οίκον φροντίδας (Assistenza Domiciliare Integrata (ADI) - «Ολοκληρωμένη Κατ' Οίκον Φροντίδα»), των κέντρων ημερήσιας φροντίδας και των υπηρεσιών ανακουφιστικής φροντίδας, μειώνοντας το χάσμα όσον αφορά τις υποδομές στον Βορρά και στον Νότο, καθώς και τον έλεγχο των επενδύσεων του «Εθνικού Σχεδίου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας» (PNRR) με βάση σαφείς στόχους ισότητας. Τα μέτρα αυτά συμπληρώνονται από ένα κουπόνι (voucher) ανακουφιστικής φροντίδας για τα άτομα που είναι υπεύθυνα για την παροχή εντατικής φροντίδας.
- Η Ισπανία ζητά αυξημένες επενδύσεις στο «Σύστημα για την Αυτονομία και τη Φροντίδα Εξαρτώμενων Ατόμων» (SAAD), οι οποίες θα υποστηρίζονται από κοινά εθνικά πρότυπα ποιότητας και πρόσβασης, με στόχο τη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων.
- Η Ελλάδα συνιστά την επέκταση των ΚΑΠΗ (Κέντρα Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων), της κατ' οίκον φροντίδας και των υπηρεσιών φροντίδας σε επίπεδο κοινότητας, μέσω ενός συνδυασμού εθνικών πόρων και πόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από κοινού με συστηματική

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

παρακολούθηση και αυστηρό έλεγχο των δομών φροντίδας για τη διασφάλιση της ποιότητάς τους.

- Η Κύπρος θέτει ως προτεραιότητα την επέκταση των υπηρεσιών φροντίδας σε επίπεδο κοινότητας, της κατ' οίκον φροντίδας και των υπηρεσιών ανακουφιστικής φροντίδας, εντάσσοντάς την στο πλαίσιο του ευρύτερου στόχου της οικοδόμησης ενός ολοκληρωμένου συστήματος υγείας και κοινωνικής φροντίδας που διασφαλίζει τη συνέχεια της φροντίδας και μειώνει τον κατακερματισμό των υπηρεσιών.

- Οι συστάσεις της Ρουμανίας συνδυάζουν επενδύσεις σε κέντρα ημερήσιας φροντίδας, επιδοτούμενες υπηρεσίες κατ' οίκον φροντίδας, καθώς και τη δημιουργία κέντρων ανακουφιστικής φροντίδας και διαχείρισης κρίσεων, με σαφή εδαφική προτεραιότητα στις αγροτικές και υποεξυπηρετούμενες περιοχές. Τα μέτρα αυτά χρηματοδοτούνται μέσω πολυετών ευρωπαϊκών χρηματοδοτούμενων προγραμμάτων και υλοποιούνται μέσω συνεργασιών μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα, στη βάση ξεκάθαρων προτύπων και κριτηρίων κόστους.

Στις πέντε αυτές χώρες, η βιώσιμη επένδυση στις επίσημες υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας (ΜΦ) συνδέεται σταθερά με τρεις βασικές προϋποθέσεις. Πρώτον, συνδέεται με τη διασφάλιση διαφοροποιημένων και σταθερών πηγών χρηματοδότησης (ευρωπαϊκά κονδύλια, εθνικοί προϋπολογισμοί, εταιρικές σχέσεις μεταξύ του δημόσιου και του ιδιωτικού τομέα). Δεύτερον, συνδέεται με την εφαρμογή εναρμονισμένων προτύπων ποιότητας και πρόσβασης, με στόχο τον περιορισμό του χάσματος σε περιφερειακό επίπεδο, αλλά και τον περιορισμό του χάσματος μεταξύ αστικών και αγροτικών περιοχών. Τρίτον, συνδέεται με την ουσιαστική ενοποίηση των επίσημων και των άτυπων συστημάτων φροντίδας, ώστε να διασφαλιστεί η συντονισμένη και συνεχής παροχή υπηρεσιών φροντίδας.

Πίνακας 8. Διακρατικές συστάσεις πολιτικής: Ενίσχυση των επίσημων υπηρεσιών μακροχρόνιας φροντίδας (ΜΦ) και υποστήριξη των άτυπων φροντιστών/ριών

Τομέας πολιτικής Χώρα	Επίσημες υπηρεσίες μακροχρόνιας φροντίδας (ΜΦ)	Ενοποίηση επίσημων κι άτυπων συστημάτων φροντίδας	Αναγνώριση και υποστήριξη των άτυπων φροντιστών/ριών
Ιταλία	Επένδυση στην κατ' οίκον φροντίδα (ADI), στα κέντρα ημερήσιας φροντίδας και στις υπηρεσίες ανακουφιστικής φροντίδας, μείωση του χάσματος στις υποδομές στον Βορρά και στον Νότο, έλεγχος του PNRR με στόχους ισότητας,	--	Εθνικός νομικός ορισμός του όρου "άτυπος/η φροντιστής/τρια", απλοποίηση του ιταλικού Νόμου 104/1992, αύξηση του επιδόματος για βοήθεια από τρίτο πρόσωπο (indennità di accompagnamento), δίκτυα ψυχολογικής υποστήριξης

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

	κουπόνι ανακουφιστικής φροντίδας για φροντιστές/ριες που είναι υπεύθυνοι/ες για την παροχή εντατικής φροντίδας		
Ρουμανία	Κέντρα ημερήσιας φροντίδας, επιδοτούμενες υπηρεσίες κατ' οίκον φροντίδας και δημιουργία κέντρων ανακουφιστικής φροντίδας και διαχείρισης κρίσεων, εδαφική προτεραιότητα στις αγροτικές και υποεξυπηρετούμενες περιοχές, πολυετής χρηματοδότηση από την ΕΕ με συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα	Εταιρικές σχέσεις μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα με ΜΚΟ και διαπιστευμένους παρόχους, πολυετής χρηματοδότηση με σαφή πρότυπα κόστους και έλεγχο της ποιότητας	Αποσαφήνιση του νομικού καθεστώτος των άτυπων φροντιστών/στριών, συλλογή δεδομένων σχετικά με το προφίλ των φροντιστών/ριών, την ένταση της παρεχόμενης φροντίδας, την απώλεια εισοδήματος, τη διακοπή της επαγγελματικής σταδιοδρομίας και την ψυχολογική επιβάρυνση
Ελλάδα	Επέκταση των ΚΑΠΗ, της κατ' οίκον φροντίδας και των υπηρεσιών φροντίδας σε επίπεδο κοινότητας, χρηματοδότηση σε εθνικό επίπεδο και σε επίπεδο ΕΕ, συστηματική παρακολούθηση και αυστηρός έλεγχος των δομών φροντίδας	Ενοποιημένο σύστημα με ενσωμάτωση των υπηρεσιών υγείας και των κοινωνικών υπηρεσιών, συντονισμένες παροχές υπηρεσιών φροντίδας σε τοπικό και εθνικό επίπεδο	Επίσημη καταγραφή των άτυπων φροντιστών/ριών, προγράμματα κατάρτισης, οικονομικά κίνητρα, πρόσβαση στην κοινωνική προστασία και σε παροχές
Ισπανία	Αυξημένες επενδύσεις στο SAAD, κοινά εθνικά πρότυπα ποιότητας και πρόσβασης, μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων	--	Πίστωση σύνταξης και κάλυψη κοινωνικής ασφάλισης κατά τη διάρκεια περιόδων παροχής φροντίδας, αναγνώριση της μη αμειβόμενης εργασίας στον τομέα της φροντίδας στις στατιστικές για την απασχόληση και την κοινωνική προστασία

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Κύπρος	Επέκταση των υπηρεσιών φροντίδας σε επίπεδο κοινότητας, της κατ' οίκον φροντίδας και των υπηρεσιών ανακουφιστικής φροντίδας, ενοποιημένο σύστημα υγείας και κοινωνικής φροντίδας για τη συνεχή διασφάλιση της φροντίδας και τον περιορισμένο κατακερματισμό των υπηρεσιών	Συντονισμένες παροχές υπηρεσιών φροντίδας σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, αναγνώριση των άτυπων φροντιστών/ριών ως μέρος του ευρύτερου συστήματος φροντίδας	Οικονομικές παροχές, φορολογικές ελαφρύνσεις, πιστώσεις σύνταξης, κατάρτιση και ψυχολογική υποστήριξη· ενσωμάτωση της άτυπης φροντίδας στη συλλογή εθνικών δεδομένων και στον σχεδιασμό πολιτικών

Πηγή: Έργο CareDivide - Εθνικές Εκθέσεις (Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα, Κύπρος, Ρουμανία). Συντάχθηκε από την ερευνητική ομάδα.

Ενίσχυση του νομικού πλαισίου, της παρακολούθησης και της εφαρμογής

Στις πέντε χώρες-εταίρους, το βασικό εμπόδιο για την αποτελεσματική προστασία των άτυπων φροντιστών/ριών δεν εντοπίζεται στην έλλειψη νομοθετικού πλαισίου, αλλά στη διαχρονική αδυναμία αποτελεσματικής εφαρμογής του. Η ενσωμάτωση της Οδηγίας της ΕΕ για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής έχει ολοκληρωθεί σε εθνικό πλαίσιο και στις πέντε χώρες. Ωστόσο, το χάσμα μεταξύ των νομοθετικών προβλέψεων και της καθημερινής εργασιακής πραγματικότητας των εργαζομένων παραμένει ευρύ, συστηματικό και αποθαρρυντικό. Ως εκ τούτου, ο πρώτος τομέας παρέμβασης επικεντρώνεται στη μετάβαση από την επίσημη νομική αναγνώριση στην αποτελεσματική, ελεγχόμενη και υπολογίσιμη εφαρμογή της νομοθεσίας, καθώς και στην ενίσχυση των θεσμικών μηχανισμών που απαιτούνται για την υλοποίηση αυτής της μετάβασης.

Σε επίπεδο νομοθεσίας και εφαρμογής, οι περισσότερες χώρες συστήνουν περισσότερο την υιοθέτηση προληπτικών και συστηματικών μηχανισμών εποπτείας, αντί να βασίζονται αποκλειστικά σε μεμονωμένες καταγγελίες.

- Η Ιταλία προωθεί το συγκεκριμένο μέτρο μέσω της ενίσχυσης των μηχανισμών επιθεώρησης εργασίας και της υποχρεωτικής υποβολής εκθέσεων που αφορούν κάθε φύλο ξεχωριστά, για επιχειρήσεις με 50 ή περισσότερους/ες εργαζόμενους/ες, σε συνδυασμό με τις κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή του Νομοθετικού Διατάγματος 105/2022.
- Η Ελλάδα προτείνει τη διενέργεια τακτικών επιθεωρήσεων, οι οποίες θα συμπληρώνονται από ανεξάρτητους φορείς εποπτείας κι ένα ειδικό παρατηρητήριο για την αναφορά παραβάσεων.
- Η Κύπρος προτείνει τη θέσπιση σαφών επιχειρησιακών κατευθυντήριων γραμμών για την εφαρμογή του Νόμου 216(I)/2022, σε συνδυασμό με τη δημιουργία ανεξάρτητων μηχανισμών

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

εποπτείας, οι οποίοι δεν θα βασίζονται αποκλειστικά στην υποβολή μεμονωμένων καταγγελιών.

- Η Ισπανία εστιάζει στην αποτελεσματικότερη εφαρμογή των κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, μέσω της ανάπτυξης πρακτικών εργαλείων και κατευθυντήριων γραμμών που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των εργοδοτών/ριών, με έμφαση στις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ).

- Η Ρουμανία προτείνει την εναρμόνιση της νομοθεσίας μεταξύ των επιμέρους τομέων της εργασίας, της κοινωνικής πρόνοιας, της αναπηρίας και της μακροχρόνιας φροντίδας, με την υποστήριξη τυποποιημένων κανόνων εφαρμογής, τυποποιημένων εντύπων και σαφώς καθορισμένων προθεσμιών ανταπόκρισης.

Όσον αφορά τον έλεγχο και την αξιολόγηση των επιπτώσεων, οι πέντε χώρες-εταίροι προτείνουν τη διεύρυνση των εθνικών συστημάτων συλλογής δεδομένων, ώστε η άτυπη φροντίδα να καταστεί ορατή, όσον αφορά τον σχεδιασμό πολιτικών, και να καταστεί εφικτή η δυνατότητα διακρατικής σύγκρισης των σχετικών δεδομένων.

- Η Ιταλία προτείνει τη δημιουργία ετήσιας έκθεσης για το έμφυλο χάσμα στον τομέα της φροντίδας, η οποία θα συνδυάζει δεδομένα από το INPS («Εθνικό Ινστιτούτο Κοινωνικής Ασφάλισης»), την INL («Υπηρεσία Εθνικής Επιθεώρησης Εργασίας») και τις περιφερειακές υπηρεσίες, θα είναι εναρμονισμένη με τους δείκτες της Eurostat (Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας) και θα εντάσσεται στο Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων της Ιταλίας.
- Η Ελλάδα προτείνει τη δημιουργία ενός δορυφορικού λογαριασμού για την οικονομία της φροντίδας, σε συνδυασμό με περιοδικές αξιολογήσεις των οικονομικών οφελών από τη μείωση του έμφυλου χάσματος στον τομέα της φροντίδας.
- Η Ισπανία συνιστά την ενσωμάτωση δεικτών σχετικά με τη φροντίδα στις υπάρχουσες στατιστικές για την εργασία, την κοινωνία και την ισότητα των φύλων.
- Η Κύπρος δίνει έμφαση στην ενίσχυση της ορατότητας της άτυπης φροντίδας στο πλαίσιο των εθνικών συστημάτων χάραξης πολιτικής.
- Η Ρουμανία προτείνει το πιο ολοκληρωμένο πλαίσιο υπολογισμού, το οποίο συνδυάζει διοικητικά δεδομένα, έρευνες χρήσης του χρόνου και περιοδικές έρευνες για τους/τις φροντιστές/ριες. Το πλαίσιο αυτό θα δημοσιεύεται σε ετήσια βάση και θα περιλαμβάνει εκτιμήσεις των οικονομικών οφελών που θα μπορούσαν να προκύψουν από τη μείωση του έμφυλου χάσματος στον τομέα της φροντίδας.

Συνολικά, οι συστάσεις αυτές αναδεικνύουν μια διττή προσέγγιση: την ενίσχυση των νομικών πλαισίων μέσω ανεξάρτητων και προληπτικών μηχανισμών εφαρμογής, σε συνδυασμό με συγκρίσιμα, διαχωρισμένα ανά φύλο συστήματα παρακολούθησης ενσωματωμένα στους εθνικούς κύκλους χάραξης πολιτικής.

Πίνακας 9. Διακρατικές συστάσεις πολιτικής: Ενίσχυση του νομικού πλαισίου, του ελέγχου και της εφαρμογής

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Τομέας πολιτικής Χώρα	Νομικό πλαίσιο και μηχανισμοί εφαρμογής	Έλεγχος δεδομένων και αξιολόγηση επιπτώσεων
Ιταλία	Κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή του Νομοθετικού Διατάγματος 105/2022, ενίσχυση των μηχανισμών επιθεώρησης εργασίας, υποχρεωτική υποβολή εκθέσεων με δεδομένα διαχωρισμένα ανά φύλο (gender-disaggregated), για επιχειρήσεις με 50 ή περισσότερους/ες εργαζόμενους/ες	Ετήσια έκθεση του ISTAT για το έμφυλο χάσμα στον τομέα της φροντίδας με δεδομένα από το INPS, την INL και τις περιφερειακές υπηρεσίες, εναρμονισμένη με τους δείκτες της Eurostat, υποχρεωτική ένταξη στο Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων της Ιταλίας
Ρουμανία	Εναρμόνιση της νομοθεσίας (εργασία, κοινωνική πρόνοια, αναπηρία, ΜΦ), τυποποιημένοι κανόνες εφαρμογής με τυποποιημένα έντυπα και σαφώς καθορισμένες προθεσμίες ανταπόκρισης, τακτικές επιθεωρήσεις με συγκεκριμένους δείκτες, καθοδήγηση για τις ΜμΕ	Εθνικό πλαίσιο υπολογισμού που θα συνδυάζει διοικητικά δεδομένα, έρευνες χρήσης του χρόνου και περιοδικές έρευνες για τους/τις φροντιστές/ριες, ετήσια δημοσίευση, εκτιμήσεις των οικονομικών οφελών από τη μείωση του έμφυλου χάσματος στον τομέα της φροντίδας
Ελλάδα	Διενέργεια τακτικών επιθεωρήσεων πέρα από τα συστήματα που βασίζονται σε καταγγελίες, ανεξάρτητοι φορείς εποπτείας, ειδικό παρατηρητήριο για την αναφορά παραβάσεων, εσωτερικές πολιτικές συμμόρφωσης των επιχειρήσεων	Δορυφορικός λογαριασμός για την οικονομία της φροντίδας, περιοδικές αξιολογήσεις των οικονομικών οφελών από τη μείωση του έμφυλου χάσματος στον τομέα της φροντίδας, δεδομένα διαχωρισμένα ανά φύλο (gender-disaggregated data)
Ισπανία	Ενίσχυση της εφαρμογής των κατοχυρωμένων δικαιωμάτων, πρακτικά εργαλεία και κατευθυντήριες γραμμές για τους/τις εργοδότες/ριες, έμφαση στις ΜμΕ	Ενσωμάτωση δεικτών σχετικά με τη φροντίδα στις υπάρχουσες στατιστικές για την εργασία, την κοινωνία και την ισότητα των φύλων
Κύπρος	Σαφείς επιχειρησιακές κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή του Νόμου 216(I)/2022, ανεξάρτητοι μηχανισμοί εποπτείας, που δεν βασίζονται αποκλειστικά στην υποβολή μεμονωμένων καταγγελιών	Ορατότητα της άτυπης φροντίδας στο πλαίσιο των εθνικών συστημάτων χάραξης πολιτικής

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Πηγή: Έργο CareDivide – Εθνικές Εκθέσεις (Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα, Κύπρος, Ρουμανία). Συντάχθηκε από την ερευνητική ομάδα.

Εθνικά σχέδια δράσης για την αποτελεσματική εφαρμογή των διατάξεων σχετικά με την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής

Τα θεσμοθετημένα δικαιώματα όσον αφορά την άδεια φροντίδας, τις ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας και την προστασία από δυσμενή ή λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση αποτελούν απαραίτητο θεμέλιο. Ωστόσο, από μόνα τους δεν επαρκούν για να μεταβάλουν την καθημερινή εργασιακή εμπειρία των άτυπων φροντιστών/ριών. Και στις πέντε χώρες, τα διαθέσιμα στοιχεία δείχνουν ότι, ακόμη και όταν τα σχετικά δικαιώματα είναι κατοχυρωμένα, η άσκησή τους παραμένει ασυνεπής και άνιση και συχνά συνεπάγεται προσωπικό και επαγγελματικό κόστος για τους/τις φροντιστές/ριες. Ως εκ τούτου, ένας τρίτος τομέας παρέμβασης αφορά την ανάπτυξη εθνικών σχεδίων δράσης, καθώς και στρατηγικών σε επίπεδο εργοδοσίας που μεταφράζουν τις νομοθετικές διατάξεις σε πρακτικές, τυποποιημένες και με συνέπεια εφαρμοζόμενες πολιτικές στον χώρο εργασίας.

Οι συστάσεις για την αποτελεσματική εφαρμογή της Οδηγίας για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής συγκλίνουν στην ανάγκη θέσπισης δομημένων εθνικών σχεδίων δράσης, τα οποία θα μετατρέπουν τα δικαιώματα σε άδεια φροντίδας και ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας από επίσημα δικαιώματα σε ρυθμίσεις με πρακτική εφαρμογή, στις οποίες έχουν πραγματική πρόσβαση οι εργαζόμενοι/ες και τις οποίες μπορούν να διαχειριστούν οι εργοδότες/ριες. Η Ελλάδα και η Ρουμανία ζητούν ρητά την κατάρτιση εθνικών σχεδίων δράσης, με στόχο τη διασφάλιση συνεπούς και τυποποιημένης εφαρμογής, με τη Ρουμανία να προσδιορίζει περαιτέρω τις οδηγίες ανά τομέα, συμπεριλαμβανομένων των μη εξ αποστάσεως τομέων, διαφανών διαδικασιών και ρητρών μη αντιποίνων για την προστασία των εργαζομένων που ασκούν αυτά τα δικαιώματα.

Ένα επαναλαμβανόμενο ζήτημα σε όλες τις χώρες αφορά την επάρκεια της οικονομικής αποζημίωσης κατά τις περιόδους άδειας φροντίδας. Η Ιταλία συνιστά τη θέσπιση ελάχιστης αποζημίωσης που αντιστοιχεί στο 60% του μισθού, με κάλυψη και των άτυπων συμβάσεων, ενώ η Ελλάδα προτείνει τη θέσπιση παρατεταμένης άδειας με μερική αποζημίωση. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται η αντιμετώπιση της απώλειας εισοδήματος, η οποία αποτελεί βασικό εμπόδιο και αποθαρρύνει τους/τις εργαζομένους/ες από την αξιοποίηση της άδειας, ιδίως όσους/ες διαθέτουν χαμηλότερα εισοδήματα.

Η ενίσχυση της ικανότητας των εργοδοτών/ριών αποτελεί μία ακόμη κοινή προτεραιότητα. Η Ιταλία, η Ισπανία και η Ρουμανία προτείνουν την παροχή δωρεάν εργαλείων και υποστηρικτικού υλικού ή τη θέσπιση φορολογικών κινήτρων, ειδικά σχεδιασμένων για τις ΜμΕ, οι οποίες συχνά δεν διαθέτουν τους διοικητικούς και οργανωτικούς πόρους των μεγαλύτερων επιχειρήσεων για την αποτελεσματική εφαρμογή των σχετικών διατάξεων.

Σημαντική θέση κατέχουν επίσης τα μέτρα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης: η Ιταλία και η Ισπανία προτείνουν στοχευμένες εκστρατείες ενημέρωσης για τους τομείς με χαμηλά ποσοστά συμμετοχής, καθώς και για εργοδότες/ριες και εργαζομένους/ες. Η Κύπρος προτείνει τη δημιουργία κεντρικών

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

ψηφιακών πλατφορμών με σαφείς οδηγίες σχετικά με τα δικαιώματα φροντίδας, σε συνδυασμό με μια μακροπρόθεσμη εθνική στρατηγική ενημέρωσης, ενώ η Ελλάδα εντάσσει στο σχέδιο δράσης της δομημένα προγράμματα κατάρτισης για εργοδότες/ριες και εργαζομένους/ες.

Πολλές από τις συστάσεις αυτές εντάσσονται στο πλαίσιο μιας ευρύτερης επιδίωξης να καθιερωθεί η ευέλικτη εργασία ως συνήθης πρακτική και όχι ως εξαίρεση ή ειδική διευκόλυνση. Στο πλαίσιο αυτό, τα εθνικά σχέδια δράσης δεν αντιμετωπίζονται απλώς ως μηχανισμοί συμμόρφωσης, αλλά και ως εργαλεία για την διαμόρφωση μιας νέας εργασιακής κουλτούρας, με στόχο την ουσιαστική επίτευξη ισορροπίας μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής.

Πίνακας 10. Διακρατικές συστάσεις πολιτικής: Ενίσχυση της εφαρμογής της Οδηγίας για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής

Τομέας πολιτικής Χώρα	Εφαρμογή της Οδηγίας για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και προσωπικής ζωής
Ιταλία	Θέσπιση ελάχιστης αποζημίωσης στο 60% του μισθού για την άδεια φροντίδας, επέκταση σε άτυπες συμβάσεις, δωρεάν εργαλεία για τις ΜμΕ, στοχευμένες εκστρατείες ενημέρωσης για τους τομείς με χαμηλά ποσοστά συμμετοχής
Ρουμανία	Εθνικό σχέδιο δράσης με κατευθυντήριες γραμμές σε επίπεδο διαφόρων τομέων (με τη συμπερίληψη των τομέων χωρίς εξ αποστάσεως εργασία), διαφανείς διαδικασίες, ρήτρες για την προστασία από αντίποινα, υποστήριξη των ΜμΕ μέσα από υποστηρικτικό υλικό και φορολογικά κίνητρα
Ελλάδα	Εθνικά σχέδια δράσης για τη διασφάλιση συνεπούς εφαρμογής, τυποποιημένες διαδικασίες, παρατεταμένη άδεια φροντίδας με μερική αποζημίωση, κατάρτιση για εργοδότες/ριες και εργαζομένους/ες
Ισπανία	Ενίσχυση της άδειας φροντίδας και ευέλικτα δικαιώματα στον χώρο εργασίας, ενισχυτικά εργαλεία για εργοδότες/ριες, καμπάνιες ενημέρωσης για εργοδότες/ριες και εργαζομένους/ες
Κύπρος	Κεντρικές ψηφιακές πλατφόρμες με σαφείς οδηγίες για τα δικαιώματα φροντίδας, μακροπρόθεσμη εθνική στρατηγική ενημέρωσης, κανονικοποίηση της πρακτικής της ευέλικτης εργασίας ως μια συνήθης πρακτική

Πηγή: Έργο CareDivide – Εθνικές Εκθέσεις (Ιταλία, Ισπανία, Ελλάδα, Κύπρος, Ρουμανία). Συντάχθηκε από την ερευνητική ομάδα.

Προστασία των φροντιστών/φροντιστριών από διακρίσεις στον χώρο εργασίας και επαγγελματικές κυρώσεις

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Ένα από τα πιο σταθερά ευρήματα του έργου CareDivide είναι ότι το χάσμα μεταξύ της τυπικής διαθεσιμότητας των δικαιωμάτων των φροντιστών/φροντιστριών και της πρακτικής εφαρμογής τους, που καθοδηγούνται σε μεγάλο βαθμό, από τον φόβο. Στις πέντε χώρες της κοινοπραξίας, οι συμμετέχοντες στα εργαστήρια συν-δημιουργίας περιέγραψαν ότι λάμβαναν αποφάσεις σχετικά με το αν θα ζητήσουν άδεια ή ευέλικτες ρυθμίσεις εργασίας, όχι με βάση τα νόμιμα δικαιώματά τους, αλλά με βάση την αξιολόγησή τους για το πώς θα αντιδρούσε ο εργοδότης/η εργοδότρια ή ο διευθυντής/η διευθύντριά τους. Αυτός ο φόβος, μήπως παρακαμφθούν σε μια προαγωγή, αποκλειστούν από ευκαιρίες κατάρτισης, υποβληθούν σε αρνητικές αξιολογήσεις απόδοσης, ή μετατραπούν σε ανεπιθύμητους και επαγγελματικά μη αξιόπιστους, λειτουργεί ως ένας ισχυρός και σε μεγάλο βαθμό αόρατος μηχανισμός καταστολής της χρήσης δικαιωμάτων που σχετίζονται με τη φροντίδα. Το αποτέλεσμά του είναι η καταστολή της άσκησης των δικαιωμάτων. Αυτό αποτελεί μεγαλύτερο πρόβλημα από τις περιπτώσεις στις οποίες συμβαίνει πραγματική διακριτική μεταχείριση, δημιουργώντας ένα ανασταλτικό αποτέλεσμα (chilling effect), του οποίου η κλίμακα, από τη φύση της, είναι δύσκολο να μετρηθεί.

Οι συστάσεις για την προστασία των φροντιστών/φροντιστριών από τις διακρίσεις στον χώρο εργασίας και τις επαγγελματικές κυρώσεις επικεντρώνονται στη δημιουργία προσβάσιμων μηχανισμών υποβολής καταγγελιών χαμηλού αμφίδρομου εμποδίου, παράλληλα με ρητές νομικές διασφαλίσεις έναντι δυσμενών αποφάσεων απασχόλησης.

- Οι συστάσεις της Ρουμανίας είναι οι πιο ολοκληρωμένες μέχρι αυτή τη στιγμή, προτείνοντας προστασία που καλύπτει από την απόλυση, τον υποβιβασμό, τον αποκλεισμό από προαγωγές, τις αρνητικές αξιολογήσεις και τον εκφοβισμό στον χώρο εργασίας (bullying), υποστηριζόμενη ένα σαφές σύστημα υποβολής καταγγελιών, υποχρεωτική τεκμηρίωση των αποφάσεων του τμήματος HR και κατάρτιση των επιθεωρητών εργασίας ειδικά πάνω στην έμμεση διακριτική μεταχείριση.
- Αντίστοιχα, η Ελλάδα ζητά ρητή νομική προστασία στην πρόσληψη, την προαγωγή και την ασφάλεια της απασχόλησης, ενισχυμένη από προληπτικές επιθεωρήσεις εργασίας και προσβάσιμους μηχανισμούς καταγγελιών.
- Η Ιταλία προτείνει ένα εξειδικευμένο γραφείο υποστήριξης (helpdesk) που θα λειτουργεί από κοινού από τον INL και τον INPS, επιτρέποντας στους φροντιστές/στις φροντίστριες να αναφέρουν την άρνηση χορήγησης αδειών, χωρίς να χρειάζεται να κινήσουν επίσημες νομικές διαδικασίες, μια προσέγγιση που αποσκοπεί στη μείωση των πρακτικών εμποδίων για την υποβολή αναφορών.
- Η Κύπρος υιοθετεί μια συμπληρωματική προσέγγιση με προσανατολισμό στην κουλτούρα, εστιάζοντας στη μείωση του στίγματος στον χώρο εργασίας, μέσω της ευαισθητοποίησης των διοικητικών στελεχών και της ανάπτυξης οργανωσιακής κουλτούρας φιλικής προς τους φροντιστές, αντιμετωπίζοντας τόσο τις άτυπες όσο και τις τυπικές πηγές επαγγελματικών κυρώσεων.

Μια δεύτερη, στενά συνδεδεμένη προτεραιότητα είναι η αμφισβήτηση των έμφυλων στερεοτύπων που υποστηρίζουν την άνιση επιβάρυνση φροντίδας και κατ' επέκταση, τον κίνδυνο διακρίσεων.

- Η Ιταλία συνιστά ένα ευρύτερο σύνολο μέτρων, συμπεριλαμβανομένης της υποχρεωτικής εκπαίδευσης για την ισότητα των φύλων στον δημόσιο τομέα, σχολικών προγραμμάτων για τη φροντίδα και τους ρόλους των φύλων, απαγόρευσης των διαφημίσεων που παρουσιάζουν τη φροντίδα ως αποκλειστικά γυναικεία ευθύνη, καθώς και μιας εθνικής εκστρατείας ευαισθητοποίησης του κοινού.

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

- Η Ισπανία και η Κύπρος ζητούν εκστρατείες ευαισθητοποίησης και πολιτικές που προάγουν τη συνεπιμελητεία/μοιρασμένη ευθύνη φροντίδας εντός των νοικοκυριών και των χώρων εργασίας, με την Κύπρο να ενθαρρύνει συγκεκριμένα τη μεγαλύτερη συμμετοχή των ανδρών στη φροντίδα.

Συνολικά, αυτές οι συστάσεις τοποθετούν τη νομική προστασία και την πολιτισμική αλλαγή ως αλληλεξαρτώμενες: οι τυπικές διασφαλίσεις κατά των διακρίσεων είναι αμφίβολο να είναι πλήρως αποτελεσματικές, εκτός εάν συνοδεύονται από συνεχιζόμενες προσπάθειες για τη μετατόπιση των κοινωνικών νορμών, που επί του παρόντος επιβαρύνουν δυσανάλογα τις γυναίκες με το βάρος της φροντίδας και τον συνδεδεμένο επαγγελματικό κίνδυνο.

Πίνακας 11: Συστάσεις πολιτικής σε εθνικό επίπεδο: προστασία των άτυπων φροντιστών από τις διακρίσεις και καταπολέμηση των στερεοτύπων σχετικά με το φύλο

Χώρα Τομέας Πολιτικής	Προστασία των φροντιστών από διακρίσεις	Αμφισβήτηση των στερεοτύπων σχετικά με το φύλο
Ιταλία	Ειδικό γραφείο υποστήριξης (INL/INPS) για την υποβολή καταγγελιών σχετικά με την απόρριψη αιτήσεων άδειας, χωρίς την κίνηση επίσημων νομικών διαδικασιών	Υποχρεωτική εκπαίδευση για την ισότητα των φύλων στον δημόσιο τομέα, σχολικά προγράμματα σχετικά με τη φροντίδα και τους ρόλους των φύλων, απαγόρευση διαφημίσεων που παρουσιάζουν τη φροντίδα ως αποκλειστικά γυναικεία υπόθεση, εθνική δημόσια εκστρατεία
Ρουμανία	Προστασία σε περιπτώσεις απόλυσης, υποβιβασμού, αποκλεισμού από προαγωγή, αρνητικών αξιολογήσεων και εκφοβισμού στο χώρο εργασίας, σαφής διαδικασία υποβολής καταγγελιών, εκπαίδευση των επιθεωρητών εργασίας σε θέματα έμμεσης διάκρισης, υποχρεωτική τεκμηρίωση των αποφάσεων του τμήματος ανθρώπινου δυναμικού	--
Ελλάδα	Ρητή νομική προστασία όσον αφορά την πρόσληψη, την προαγωγή και την εργασιακή ασφάλεια, προληπτικοί εργατικοί έλεγχοι, προσιτοί μηχανισμοί υποβολής καταγγελιών	--
Ισπανία	--	Εκστρατείες ευαισθητοποίησης και πολιτικές για την ισότητα των φύλων, που προωθούν την κατανομή των ευθυνών φροντίδας, τόσο στα

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

		νοικοκυριά όσο και στους χώρους εργασίας
Κύπρος	Μείωση του στιγματισμού στον χώρο εργασίας, ευαισθητοποίηση των στελεχών, ανάπτυξη οργανωτικών πολιτισμών που ευνοούν τους φροντιστές	Στοχευμένες προσπάθειες για την αμφισβήτηση των κοινωνικών κανόνων, ενθάρρυνση της συμμετοχής των ανδρών στη φροντίδα, πολιτικές που προωθούν την κοινή ευθύνη
Πηγή: CareDivide Project - National Reports (Italy, Spain, Greece, Cyprus, Romania). Compiled by the research team.		

Ρόλοι των εμπλεκόμενων φορέων και διακυβέρνηση πολλαπλών επιπέδων

Η εφαρμογή αυτών των συστάσεων απαιτεί συντονισμένη δράση σε ευρωπαϊκό, εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο. Κανένας φορέας δεν μπορεί να αντιμετωπίσει ανεξάρτητα το έμφυλο χάσμα στη φροντίδα, καθώς τα προτεινόμενα μέτρα εκτείνονται σε διάφορους διασυνδεδεμένους τομείς πολιτικής: τη μακροχρόνια φροντίδα, την απασχόληση, την κοινωνική προστασία, τη δημόσια υγεία, την ισότητα των φύλων, την εκπαίδευση και τη συλλογή δεδομένων.

Πίνακας 12: Ρόλοι και αρμοδιότητες των ενδιαφερόμενων μερών σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης

Επίπεδο διακυβέρνησης / ομάδα φορέων	Κύριοι φορείς δράσης	Κύριες ευθύνες
Ευρωπαϊκό επίπεδο	Ευρωπαϊκή Επιτροπή και αρμόδιοι οργανισμοί της ΕΕ	• Θέσπιση ελάχιστων προτύπων • Παρακολούθηση της εφαρμογής της Οδηγίας για την Ισορροπία μεταξύ Επαγγελματικής και Ιδιωτικής Ζωής • Υποστήριξη της συλλογής συγκριτικών δεδομένων • Κατεύθυνση της χρηματοδότησης από την ΕΕ προς προσβάσιμες, κοινοτικές δομές φροντίδας και την ενίσχυση των θεσμικών ικανοτήτων
Εθνικό επίπεδο - πολιτική και συντονισμός	Εθνικές κυβερνήσεις και υπουργεία ή εθνικοί φορείς αρμόδιοι για την εργασία, την κοινωνική προστασία, την υγεία, την ισότητα των φύλων, τα δημόσια	• Θέσπιση του νομικού, χρηματοδοτικού και πολιτικού πλαισίου για τα δικαιώματα των φροντιστών και τη μακροχρόνια φροντίδα • Καθορισμός του νομικού καθεστώτος των άτυπων φροντιστών • Χρηματοδότηση των επίσημων υπηρεσιών φροντίδας

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

	οικονομικά και την περιφερειακή ανάπτυξη	• Θέσπιση εθνικών προτύπων ποιότητας και πρόσβασης • Ένταξη των φροντιστών στα συστήματα κοινωνικής προστασίας • Υιοθέτηση εθνικών σχεδίων δράσης για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής
Εθνικό επίπεδο - επιβολή της νομοθεσίας, κοινωνική προστασία και συστήματα δεδομένων	Επιθεωρητές εργασίας, φορείς ισότητας, θεσμοί διαμεσολάβησης	• Επιβολή των εργασιακών δικαιωμάτων των φροντιστών/φροντιστριών • Διερεύνηση περιστατικών διακρίσεων, παρενόχλησης και αντεκδίκησης • Παροχή προσβάσιμων μηχανισμών υποβολής καταγγελιών και αποκατάστασης • Έκδοση κατευθυντήριων οδηγιών και συστάσεων
	Φορείς κοινωνικής ασφάλισης και αρμόδιες δημόσιες υπηρεσίες	• Διαχείριση συνταξιοδοτικών πιστώσεων, επιδομάτων και κάλυψης ασφαλιστικών εισφορών • Παροχή πληροφοριών σχετικά με τα δικαιώματα των φροντιστών/φροντιστριών • Συντονισμός της πρόσβασης σε μέτρα οικονομικής και κοινωνικής προστασίας • Παρακολούθηση της χρήσης των μέτρων υποστήριξης
	Εθνικά στατιστικά ινστιτούτα και ερευνητικοί φορείς	• Ανάπτυξη εναρμονισμένων δεικτών με βάση το φύλο • Μέτρηση της έντασης της φροντίδας, των επιπτώσεων στην απασχόληση, της απώλειας εισοδήματος και των αποτελεσμάτων στην υγεία • Εκτίμηση της οικονομικής αξίας και των δημοσιονομικών επιπτώσεων της απλήρωτης φροντίδας • Υποστήριξη της παρακολούθησης και της αξιολόγησης της πολιτικής
Περιφερειακό και τοπικό επίπεδο	Περιφερειακή διακυβέρνηση, δήμοι, υγειονομικές αρχές, τοπικές υπηρεσίες κοινωνικής πρόνοιας	• Αξιολόγηση των αναγκών σε τοπικό / περιφερειακό επίπεδο • Ανάθεση ή παροχή υπηρεσιών κατ' οίκον φροντίδας, ημερήσιας φροντίδας και φροντίδας ανάπαυσης (respite care) • Συντονισμός των κατευθύνσεων υγειονομικής και κοινωνικής φροντίδας • Παρακολούθηση της ποιότητας των υπηρεσιών

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

		• Αντιμετώπιση των ελλείψεων σε υπηρεσίες στις αγροτικές, νησιωτικές και υποεξυπηρετούμενες κοινότητες
	Πιστοποιημένοι φορείς παροχής φροντίδας - δημόσιοι, ιδιωτικοί και μη κερδοσκοπικοί	• Παροχή υπηρεσιών κατ' οίκον φροντίδας, ημερήσιας φροντίδας και φροντίδας ανάπαυσης (respite care), ιδιαίτερα σε αγροτικές, νησιωτικές και υποεξυπηρετούμενες κοινότητες • Συμμόρφωση με τα εθνικά και τοπικά πρότυπα ποιότητας • Συντονισμός με τις υγειονομικές αρχές και τις τοπικές κοινωνικές υπηρεσίες για τη διασφάλιση της συνέχειας της φροντίδας • Υποβολή αναφορών σχετικά με τη χωρητικότητα / διαθεσιμότητα των υπηρεσιών, τις μη καλυπτόμενες ανάγκες και τους δείκτες ποιότητας • Συμβολή στον εντοπισμό ελλείψεων στις υπηρεσίες και πρακτικών προκλήσεων κατά την εφαρμογή
Επίπεδο χώρου εργασίας και κοινωνικών εταίρων	Εργοδότες/τριες και τμήματα ανθρώπινου δυναμικού	• Μετάφραση των θεσμοθετημένων δικαιωμάτων σε εφαρμόσιμες εργασιακές πρακτικές • Θέσπιση διαφανών διαδικασιών για τις άδειες φροντιστών/φροντιστριών και την ευέλικτη εργασία • Πρόληψη των διακρίσεων και των αντεκδικήσεων • Παροχή πληροφοριών και καθοδήγησης σχετικά με τα δικαιώματα που συνδέονται με τη φροντίδα • Ενθάρρυνση των ανδρών να κάνουν χρήση των δικαιωμάτων που σχετίζονται με τη φροντίδα
	Εμπορικά επιμελητήρια και ενώσεις επιχειρήσεων	• Παροχή πρακτικής υποστήριξης κατά την εφαρμογή προς τους εργοδότες, ιδιαίτερα στις ΜΜΕ (Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις) • Ανάπτυξη κατευθυντήριων γραμμών, προτύπων (templates) και εργαλείων προσαρμοσμένων ανά τομέα • Προώθηση καλών πρακτικών στον χώρο εργασίας • Εντοπισμός προκλήσεων εφαρμογής σε όλους τους τομείς και τα μεγέθη επιχειρήσεων

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

	Συνδικάτα και άλλοι οργανισμοί εκπροσώπησης των εργαζομένων	• Ενημέρωση των εργαζομένων σχετικά με τα δικαιώματα των φροντιστών/φροντιστριών • Υποστήριξη των εργαζομένων κατά την άσκηση των δικαιωμάτων τους • Παρακολούθηση της εφαρμογής στον χώρο εργασίας και εντοπισμός πρακτικών που δημιουργούν διακρίσεις • Συμβολή στις συλλογικές διαπραγματεύσεις, στον σχεδιασμό πολιτικής και στις διαβουλεύσεις • Εκπροσώπηση των συμφερόντων των φροντιστών στον κοινωνικό διάλογο
Κοινωνία των πολιτών, ερευνητική κοινότητα και φροντιστές	Οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, ενώσεις φροντιστών, οργανώσεις για την ισότητα των φύλων	• Συμμετοχή στον σχεδιασμό, την εφαρμογή και την αξιολόγηση των πολιτικών • Υποστήριξη των δράσεων ενημέρωσης (outreach) και της παροχής πληροφοριών • Ευαισθητοποίηση σχετικά με τα δικαιώματα των φροντιστών και τις διαθέσιμες υπηρεσίες • Προώθηση (advocacy) προσβάσιμων πολιτικών που ανταποκρίνονται στη διάσταση του φύλου (gender-responsive) • Εντοπισμός των εμποδίων στην πρόσβαση στα δικαιώματα και τις υπηρεσίες
	Ερευνητές και ερευνητικοί φορείς	• Παραγωγή τεκμηρίων (δεδομένων) για το σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών • Ανάπτυξη και ανάλυση δεικτών (ξεχωριστών ανά φύλο) • Αξιολόγηση της προσβασιμότητας και της αποτελεσματικότητας των δικαιωμάτων και των υπηρεσιών • Εντοπισμός αναδυόμενων αναγκών και κενών στην εφαρμογή • Υποστήριξη της παρακολούθησης και της αξιολόγησης του αντικτύπου.
	Άτυποι φροντιστές/φροντίστριες	• Συμβολή μέσω εμπειρίας στον σχεδιασμό, την εφαρμογή, την παρακολούθηση και την αξιολόγηση των πολιτικών • Εντοπισμός των εμποδίων στην πρόσβαση σε δικαιώματα και υπηρεσίες και αξιολόγηση του κατά πόσο τα μέτρα υποστήριξης ανταποκρίνονται στις πραγματικές τους ανάγκες

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Μεθοδολογικό πλαίσιο για την αξιολόγηση των κοινωνικοοικονομικών επιπτώσεων της (μείωσης) του χάσματος μεταξύ των φύλων στον τομέα της άτυπης μακροχρόνιας φροντίδας, ιδίως όσον αφορά τη φροντίδα των ηλικιωμένων

Η αορατότητα της απλήρωτης εργασίας φροντίδας στις εθνικές οικονομικές στατιστικές και στις αξιολογήσεις πολιτικών δεν αποτελεί ένα τυχαίο χαρακτηριστικό του τοπίου των δεδομένων: αντανακλά και ενισχύει την αντιμετώπιση της φροντίδας ως ιδιωτικής υπόθεσης, μιας οικιακής διευθέτησης, μιας φυσικής έκφρασης οικογενειακής αλληλεγγύης, αντί ως μιας μορφής κοινωνικά αναγκαίας εργασίας, της οποίας το κόστος μετακυλίεται επί του παρόντος στον χρόνο, την υγεία και το οικονομικό μέλλον των γυναικών. Το να καταστεί αυτό το κόστος ορατό, με τους οικονομικούς όρους που καθοδηγούν τις αποφάσεις για τις δημόσιες επενδύσεις και διαμορφώνουν τις πολιτικές προτεραιότητες, αποτελεί στρατηγική επιταγή για την ατζέντα των μεταρρυθμίσεων στο σύνολό της.

Το μεθοδολογικό πλαίσιο για την αξιολόγηση του κοινωνικοοικονομικού αντικτύπου, από το κλείσιμο του έμφυλου χάσματος στην άτυπη μακροχρόνια φροντίδα, συνδυάζει διοικητικά δεδομένα σχετικά με τις υπηρεσίες φροντίδας και τους δικαιούχους, δεδομένα της αγοράς εργασίας για τις διακοπές της απασχόλησης και τη μερική απασχόληση, δεδομένα από έρευνες χρήσης χρόνου σχετικά με την κατανομή της απλήρωτης φροντίδας, καθώς και περιοδικές έρευνες σε άτυπους φροντιστές/φροντίστριες, που διεξάγονται μέσω δικτύων κοινωνικής πρόνοιας και υπηρεσιών για την αναπηρία. Αυτές οι πληροφορίες θα πρέπει να χρησιμοποιούνται όχι μόνο για την περιγραφή της κατάστασης των φροντιστών/φροντιστριών, αλλά και για την εκτίμηση του κόστους του τρέχοντος συστήματος, καθώς και των αποδόσεων από τη μεταρρύθμισή του.

Σκοπός

Το παρόν πλαίσιο καθορίζει τον τρόπο μέτρησης του κοινωνικοοικονομικού αντικτύπου, από το "κλείσιμο" του έμφυλου χάσματος στην άτυπη μακροχρόνια φροντίδα (LTC), με ιδιαίτερη έμφαση στη φροντίδα των ηλικιωμένων. Αποτελεί τον αναλυτικό συνοδό του Διακρατικού Κειμένου Πολιτικής (Transnational Policy Brief) του έργου CareDivide και δείχνει πώς οι συνέπειες του χάσματος στην άτυπη φροντίδα στις πέντε χώρες της κοινοπραξίας μπορούν να μετρηθούν, να αποτιμηθούν και να προβληθούν με οικονομικούς όρους.

Έχει τρεις στόχους:

1. **Ποσοτικοποίηση του κόστους για τους φροντιστές/φροντίστριες.** Μέτρηση του οικονομικού κόστους που επιβαρύνει επί του παρόντος τους άτυπους φροντιστές (στη συντριπτική τους πλειονότητα γυναίκες)/φροντίστριες και, κατ' επέκταση, της αξίας που θα απελευθέρωνε το κλείσιμο αυτού του χάσματος.
2. **Θεμελίωση της επιχειρηματικής συζήτησης (Business Case).** Ποσοτικοποίηση των οφελών για τους εργοδότες/εργοδότριες από την πρόσληψη και τη διατήρηση εργαζομένων, που είναι

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου:

παράλληλα φροντιστές/φροντίστριες, καθώς και των συνθηκών υπό τις οποίες μέτρα, όπως οι άδειες φροντιστών και η ευέλικτη εργασία, αποδίδουν οφέλη αντί να κοστίζουν.

3. **Ανάδειξη της δημόσιας ανταποδοτικότητας.** Μετάφραση αυτών των επιπτώσεων σε επίπεδο ατόμου και επιχειρήσεων σε συνολικές δημοσιονομικές αποδόσεις και οφέλη ευημερίας για τον δημόσιο προϋπολογισμό.

Βασιζόμενοι στα δεδομένα για τη γονική άδεια

Τα οικονομικά στοιχεία για το κλείσιμο των κενών στη φροντίδα είναι πολύ πιο ανεπτυγμένα για τη φροντίδα των παιδιών από ό,τι για τη φροντίδα ηλικιωμένων. Επομένως, το πλαίσιο βασίζεται στα εδραιωμένα δεδομένα για την άδεια μητρότητας και πατρότητας, ιδιαίτερα στην επισκόπηση του Ινστιτούτου Οικονομικών της Εργασίας (IZA) σχετικά με τις μεταρρυθμίσεις των αδειών στις χώρες υψηλού εισοδήματος (Canaan et al., 2022), η οποία διαπιστώνει ότι η σύντομη, προστατευόμενη από άποψη θέσης εργασίας και επαρκώς αμειβόμενη άδεια βελτιώνει τη σύνδεση των γυναικών με την αγορά εργασίας με μικρό κόστος για τους εργοδότες, ενώ η πολύ μεγάλης διάρκειας άδεια μπορεί να βλάψει τους μισθούς και την απασχόληση των γυναικών.

Η μεθοδολογία λαμβάνει υπόψη την ιδιαιτερότητα του τομέα φροντίδας ηλικιωμένων, ο οποίος διαφέρει σημαντικά από τη φροντίδα των παιδιών. Μια ανάγκη φροντίδας στην τρίτη ηλικία συχνά προκύπτει ξαφνικά λόγω εγκεφαλικού επεισοδίου, πτώσης ή διάγνωσης άνοιας, και είναι αόριστης διάρκειας και συχνά κλιμακούμενη. Αντίθετα, η φροντίδα των παιδιών μπορεί να προβλεφθεί και έχει ένα καθορισμένο, ευρέως αναμενόμενο ορίζοντα. Αυτές οι διαφορές διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο μετρώνται οι επιπτώσεις.

Θεωρία της αλλαγής

Η ανεπαρκής επίσημη φροντίδα, σε συνδυασμό με τους κοινωνικούς κανόνες που προβάλλουν τις γυναίκες ως τις εξ ορισμού φροντίστριες, οδηγεί σε μια έμφυλη κατανομή της άτυπης μακροχρόνιας φροντίδας. Αυτό δημιουργεί μια «ποινή φροντίδας» (care penalty) για τις γυναίκες: χαμηλότερη συμμετοχή στην αγορά εργασίας, λιγότερες ώρες και χαμηλότερες αποδοχές, διακεκομμένες σταδιοδρομίες, μειωμένα συνταξιοδοτικά δικαιώματα και χειρότερη υγεία. Η ποινή φροντίδας συνεπάγεται με τη σειρά της κόστος για τους εργοδότες/εργοδότριες (απώλεια δεξιοτήτων, κινητικότητα προσωπικού και προσλήψεις) και για τα δημόσια οικονομικά (χαμηλότερα έσοδα από φόρους και εισφορές, υψηλότερες δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας και υγείας, καθώς και φτώχεια στην τρίτη ηλικία). Το κλείσιμο του χάσματος αναμένεται να μειώσει αυτά τα κόστη και να απελευθερώσει οικονομικές αποδόσεις. Το καθήκον του πλαισίου είναι να εκτιμήσει κάθε κρίκο αυτής της αλυσίδας.

Κομβικό σημείο αυτής της θεωρίας αλλαγής είναι ότι η έμφυλη κατανομή της φροντίδας δεν αποτελεί μια σταθερή προτίμηση, αλλά μια κοινωνική ισορροπία που διατηρείται από τους κοινωνικούς κανόνες. Οι κανόνες αυτοί καθορίζουν εάν οι άδειες φροντιστών/φροντιστριών και οι επίσημες υπηρεσίες χρησιμοποιούνται πράγματι, ακόμη και όταν είναι διαθέσιμες, επομένως αποτελούν από μόνοι τους θεμιτό στόχο πολιτικής. Η ίδια λογική διέπει και την έρευνα για την «ποινή μητρότητας» (child penalty) (Kleven, Landais και Leite-Mariante, 2023): το χάσμα απασχόλησης που δημιουργείται μεταξύ μητέρων και πατέρων μετά τη γέννηση ενός παιδιού αποτυπώνει τους επικρατούντες έμφυλους κανόνες από χώρα σε χώρα.

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Τα επίπεδα ανάλυσης

Το πλαίσιο λειτουργεί σε τρία επίπεδα, καθένα από τα οποία διαθέτει το δικό του ερώτημα, αποτελέσματα και δεδομένα (Πίνακας 13).

Πίνακας 13: Τα τρία επίπεδα της ανάλυσης

Επίπεδο	Κατευθυντήριο Ερώτημα	Κύρια Αποτελέσματα	Βασικά δεδομένα
Α. Υπάλληλος	Ποιο είναι το κόστος της παροχής άτυπης μακροχρόνιας φροντίδας (LTC) για τον/την (στη συντριπτική πλειονότητα γυναίκες) φροντιστή/φροντίστρια;	Συμμετοχή [στην αγορά εργασίας], ώρες εργασίας, αποδοχές, σταδιοδρομία, συντάξεις, υγεία	Έρευνες χρήσης χρόνου, EU-SILC, SHARE, μητρώα κοινωνικής ασφάλισης, έρευνες σε φροντιστές
Β. Εργοδότης	Πόσο κοστίζει - ή πόσο εξοικονομεί - σε μια επιχείρηση η διατήρηση και η διευκόλυνση των εργαζομένων που είναι φροντιστές/φροντίστριες;	Εναλλαγή προσωπικού (turnover), διατήρηση εργαζομένων, κόστος αντικατάστασης, παραγωγικότητα, χρήση αδειών	Συνδεδεμένα δεδομένα εργοδοτών/τριών-εργαζομένων, αρχεία τμημάτων ανθρώπινου δυναμικού (HR), έρευνες σε εργοδότες/τριες
C. Δημόσια Οικονομία	Πιο δημοσιονομικό όφελος και όφελος ευημερίας προκύπτει από το κλείσιμο του χάσματος;	Έσοδα από φόρους και εισφορές, κοινωνικές και υγειονομικές δαπάνες, αξία της φροντίδας	Εθνικοί λογαριασμοί, μικροπροσομοίωση φορολογικών ελαφρύνσεων / παροχών (tax-benefit microsimulation), εξειδικευμένοι τομεακοί λογαριασμοί

Πηγή: CareDivide methodological framework (RIQL).

Σε επίπεδο εργαζομένου, το πλαίσιο μετρά το κόστος που συνεπάγεται η παροχή φροντίδας για το ίδιο το άτομο. Ο χρόνος φροντίδας αποτιμάται με δύο συμπληρωματικούς τρόπους: τη μέθοδο του κόστους ευκαιρίας (το εισόδημα και ο ελεύθερος χρόνος που στερείται ο φροντιστής) και τη μέθοδο του κόστους αντικατάστασης (το κόστος που θα απαιτείτω για την αγορά ισοδύναμης φροντίδας από επαγγελματία). Η αναμενόμενη κατεύθυνση των επιπτώσεων είναι επαρκώς τεκμηριωμένη: η άτυπη φροντίδα μειώνει τη συμμετοχή των φροντιστών/φροντιστριών στην αμειβόμενη εργασία και τις αποδοχές τους (Van Houtven, Coe και Skira, 2013) και επιβαρύνει την ψυχική τους υγεία (Schmitz και Westphal, 2015). Όλο αυτό συσσωρεύεται καθ' όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής: δεδομένου ότι πολλοί φροντιστές/φροντίστριες ηλικιωμένων διανύουν τη δεκαετία των πενήντα ή των εξήντα, τα κέρδη που χάνονται και οι ασφαλιστικές εισφορές μεταφράζονται σε χαμηλότερες συντάξεις, με ελάχιστα περιθώρια ανάκαμψης.

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Σε επίπεδο εργοδότη/τριας, το πλαίσιο σταθμίζει το κόστος απώλειας ενός/μίας εργαζομένου/εργαζομένης-φροντιστή/φροντίστριας έναντι του κόστους διατήρησής του. Η απώλεια ενός/μιας έμπειρου/ης εργαζομένου/νης σημαίνει επιβάρυνση για την πρόσληψη και την εκπαίδευση αντικαταστάτη/τριας, απώλεια δεξιοτήτων και άρρητης γνώσης (tacit knowledge), λειτουργία με χαμηλότερη παραγωγικότητα μέχρι ο/η νέος/α εργαζόμενος/η να φτάσει στο επιθυμητό επίπεδο, καθώς και διαταραχή της ομάδας. Αυτά αποτελούν κόστη που συνήθως εκφράζονται ως πολλαπλάσιο του μισθού. Αντιθέτως, η διευκόλυνση ενός/μιας φροντιστή/φροντίστριας μέσω αδειών και ευελιξίας συνεπάγεται συνήθως συγκαταβατικό κόστος, το οποίο απορροφάται σε μεγάλο βαθμό χωρίς μετρήσιμη απώλεια παραγωγής (Brenøe et al., 2020· Bartel et al., 2016, 2021· Goodman et al., 2020). Ένα απλό μοντέλο κόστους-οφέλους συμψηφίζει τις δύο πλευρές, αναδεικνύοντας το όφελος διατήρησης ανά περίπτωση, προσαρμοσμένο στο μέγεθος της επιχείρησης.

Σε επίπεδο δημόσιων οικονομικών, οι επιπτώσεις αυτές κλιμακώνονται στον προϋπολογισμό και την ευρύτερη οικονομία: η αυξημένη απασχόληση των γυναικών ενισχύει τα έσοδα από φόρους και ασφαλιστικές εισφορές και περιορίζει ορισμένες δαπάνες, ενώ η ίδια η απλήρωτη φροντίδα μπορεί να αποτιμηθεί ως ποσοστό του ΑΕΠ. Συνδυαστικά, τα στοιχεία αυτά τεκμηριώνουν την κοινωνική ανταποδοτικότητα της επένδυσης (social return on investment) για το κλείσιμο του χάσματος.

Διαστάσεις και δείκτες

Το πλαίσιο διενεργεί μετρήσεις σε επτά διαστάσεις που ακολουθούν την αιτιώδη αλυσίδα: το πλαίσιο (context), το έμφυλο χάσμα στη φροντίδα, τους κοινωνικούς κανόνες, τον εργαζόμενο/την εργαζόμενη, τον εργοδότη/την εργοδότρια, τα δημόσια οικονομικά και τους μοχλούς πολιτικής. Οι παρακάτω πίνακες παρουσιάζουν μια εστιασμένη βασική ομάδα δεικτών, όπου κάθε δείκτης αντιστοιχίζεται με την πηγή δεδομένων που είναι σε θέση να τον παράσχει με τον πληρέστερο τρόπο. Εκτός αν αναφέρεται διαφορετικά, κάθε δείκτης αναλύεται ανά φύλο και, όπου είναι εφικτό, ανά ηλικία και περιφέρεια, με τη διαφορά γυναικών-ανδρών να αποτελεί από μόνη της ένα κομβικό αποτέλεσμα. Η στήλη Προτεραιότητα χαρακτηρίζει κάθε δείκτη ως κρίσιμο (το ελάχιστο βασικό σύνολο, συγκρίσιμο και στις πέντε χώρες), συνιστώμενο (συλλογή όπου το επιτρέπουν τα δεδομένα) ή προαιρετικό. Μια χώρα με περιορισμένα δεδομένα μπορεί να εφαρμόσει το πλαίσιο βασιζόμενη αποκλειστικά στο σύνολο των κρίσιμων δεικτών.

A.1 Πλαίσιο: δημογραφική γήρανση και ανάγκες φροντίδας

Καθορίζει το επίπεδο των αναγκών φροντίδας, με βάση το οποίο αξιολογείται το κενό που δημιουργείται.

Δείκτης	Ορισμός / Μέτρηση (μον.)	Προτεραιότητα	Κύριες πηγές δεδομένων
Δείκτης εξάρτησης λόγω γήρατος	Πληθυσμός 65+ ως % του πληθυσμού ηλικίας 15–64	Κρίσιμη	Eurostat (https://doi.org/10.2908/DEMO_PJANIND), NSIs, census
Πληθυσμός ηλικίας 80+	Αριθμός και % μεταβολή με την	Συνίσταται	Eurostat (https://doi.org/10.2908/DEMO_PJAN), NSIs

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

	πάροδο του χρόνου		
Επικράτηση Εξάρτησης από τη μακροχρόνια φροντίδα	Ποσοστό ατόμων 65+ με σοβαρούς περιορισμούς στη δραστηριότητα (%)	Κρίσιμη	EU-SILC (GALI, https://doi.org/10.2908/HLTH_SILC_06), SHARE
Μη καλυμμένες ανάγκες για μακροχρόνια φροντίδα	Ηλικιωμένοι/νες που εξαρτώνται από άλλους και δεν λαμβάνουν καθόλου ή λαμβάνουν ανεπαρκή επίσημη φροντίδα (%)	Συνίσταται	Εθνική διοίκηση κοινωνικών υπηρεσιών, SHARE

A.2 Το χάσμα στη φροντίδα ανάλογα με το φύλο

Η βασική μεταβλητή: ποιος/ποια παρέχει άτυπη φροντίδα σε ηλικιωμένους/νες, με ποια ένταση και για πόσο χρονικό διάστημα.

Δείκτης	Ορισμός / Μέτρηση (μον.)	Προτεραιότητα	Κύριες πηγές δεδομένων
Ποσοστό παροχής άτυπης φροντίδας	Ενήλικες που παρέχουν άτυπη μακροχρόνια φροντίδα (%), διαφορά γυναικών έναντι ανδρών (ανά άτομο)	Κρίσιμη	EU-SILC, SHARE, EQLS, έρευνες σχετικά με τη χρήση του χρόνου και τους φροντιστές/τις φροντίστριες
Βαθμός έντασης της φροντίδας	Μέσος όρος εβδομαδιαίων ωρών φροντίδας, διαφορά μεταξύ γυναικών και ανδρών	Κρίσιμη	Time-use surveys (HETUS); SHARE; έρευνες για τους φροντιστές/τις φροντίστριες
Φροντίδα υψηλής έντασης	Φροντιστές/φροντίστριες που παρέχουν 20+ ώρες/εβδομάδα (%)	Συνίσταται	SHARE, EQLS, έρευνες για τους φροντιστές/τις φροντίστριες
Διάρκεια φροντίδας	Διάρκεια της περιόδου συνεχούς φροντίδας (μήνες/έτη)	Συνίσταται	SHARE (longitudinal), έρευνες για τους φροντιστές/τις φροντίστριες

A.3 Κοινωνικές νόρμες σχετικά με τη φροντίδα

Κάνει το σύνηθες περιβάλλον μετρήσιμο, αντί να θεωρείται δεδομένο.

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Δείκτης	Ορισμός / Μέτρηση (μον.)	Προτεραιότητα	Κύριες πηγές δεδομένων
Συνήθης προσδοκία (διατακτική)	Πιστεύουν /εγκρίνουν το ρόλο των γυναικών/κοριτσιών ως κύριων φροντιστριών (%)	Κρίσιμη	Εξατομικευμένες ενότητες προτύπων - Bespoke norm modules (vignette / expectation elicitation)
Εμπειρική προσδοκία (περιγραφική)	Πιστεύουν ότι, στον περίγυρό τους, η φροντίδα των ηλικιωμένων ατόμων παρέχεται κυρίως από γυναίκες (%)	Κρίσιμη	Εξατομικευμένες ενότητες προτύπων (Bespoke norm modules)
Προσωπική στάση απέναντι στους ρόλους φροντίδας	Συμφωνία με την άποψη, π.χ., ότι «ένας ηλικιωμένος γονέας φροντίζεται καλύτερα από την οικογένεια» (%)	Κρίσιμη	WVS/EVS, Eurobarometer, EIGE, ESS
Συμμετοχή των ανδρών στη φροντίδα	Το ποσοστό των ανδρών μεταξύ των φροντιστών και στο σύνολο των ωρών φροντίδας (%)	Συνίσταται	Έρευνες σχετικά με τη χρήση του χρόνου (Time-use surveys), έρευνες για τους φροντιστές

Α.4 Επίπεδο εργαζομένων - η «ποινή της φροντίδας»

Το οικονομικό κόστος της παροχής φροντίδας για τον φροντιστή (κυρίως γυναίκα)/φροντίστρια καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του/της.

Δείκτης	Ορισμός / Μέτρηση (μον.)	Προτεραιότητα	Κύριες πηγές δεδομένων
Ποσοστό απασχόλησης των φροντιστών/φροντιστριών	Ποσοστό απασχολούμενων: φροντιστές/φροντίστριες έναντι μη φροντιστών/φροντιστριών (%)	Κρίσιμη	EU-LFS, EU-SILC, έρευνες για τους φροντιστές/φροντίστριες
Αποχώρηση από την αγορά εργασίας για λόγους φροντίδας	Αποχώρηση ή μείωση του ωραρίου εργασίας λόγω φροντίδας (%)	Κρίσιμη	EU-LFS, έρευνες για τους φροντιστές/φροντίστριες, διοικητική μελέτη γεγονότων
Ποινή λόγω εισοδήματος από φροντίδα	Μείωση των ακαθάριστων ετήσιων αποδοχών μετά την έναρξη της ασθένειας σε σύγκριση με το υποθετικό σενάριο (%)	Κρίσιμη	Συνδεδεμένη επιτροπή κοινωνικής ασφάλισης / φορολογίας, EU-SILC

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Επίδραση στις συντάξεις	Χαμένοι μήνες εισφορών: προβλεπόμενη σύνταξη και ποσοστό αντικατάστασης	Συνίσταται	Διαχείριση συντάξεων, μικροπροσομοίωση φορολογικών και κοινωνικών παροχών (EUROMOD)
Υγεία των φροντιστών/φροντιστριών	Αυτοαξιολόγηση της σωματικής/ψυχικής υγείας, επαγγελματική εξουθένωση και κατάθλιψη (%)	Συνίσταται	SHARE, έρευνες για τους φροντιστές/φροντίστριες, EQLS
Υπολογισμένη αξία της περίθαλψης	Αξία των ωρών φροντίδας (κόστος ευκαιρίας και κόστος αντικατάστασης, EUR)	Κρίσιμη	ώρες απασχόλησης × μισθούς, εθνικές στατιστικές μισθών

A.5 Επίπεδο εργοδότη/τριας - Η επιχειρηματική ανάλυση

Το κόστος της απώλειας, καθώς και τα οφέλη από τη διατήρηση και τη διευκόλυνση των εργαζομένων που αναλαμβάνουν φροντίδα.

Δείκτης	Ορισμός / Μέτρηση (μον.)	Προτεραιότητα	Κύριες πηγές δεδομένων
Ποσοστό φροντιστών/φροντιστριών-υπαλλήλων	Εργατικό δυναμικό με ευθύνες φροντίδας (%)	Κρίσιμη	Έρευνες εργοδοτών/τριών, αρχεία ανθρώπινου δυναμικού
Ποσοστό αποχώρησης φροντιστών/τριών	Ετήσιες αποχωρήσεις εργαζομένων που ασκούν ρόλο φροντιστή/φροντίστριας (%)	Κρίσιμη	Αρχεία ανθρώπινου δυναμικού, συσχετισμένα δεδομένα εργοδότη/τριας-εργαζομένου/ης
Κόστος αντικατάστασης	Πρόσληψη + ένταξη + εκπαίδευση ανά περίπτωση αποχώρησης (EUR or × μηνιαίο μισθό)	Κρίσιμη	Αρχεία ανθρώπινου δυναμικού και οικονομικών, έρευνες εργοδοτών
Χρήση αδειών & ευελιξίας	Άδεια φροντίδας / αξιοποίηση των ευέλικτων μορφών εργασίας (%); Ποσοστό ανδρών	Κρίσιμη	Αρχεία ανθρώπινου δυναμικού· δεδομένα διαχείρισης αδειών
Καθαρό όφελος διατήρησης προσωπικού / Απόδοση επένδυσης (ROI)	Κόστος αποφυγής αποχώρησης προσωπικού και κόστος	Κρίσιμη	Παραγόμενο (σταθερό μοντέλο κόστους-οφέλους)

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

	παραγωγικότητας μείον κόστος στέγασης (EUR; αναλογία)		

A.6 Δημόσια οικονομικά και μακροοικονομικό επίπεδο

Τα οικονομικά οφέλη και τα οφέλη για την κοινωνική πρόνοια που προκύπτουν από τη μείωση του χάσματος.

Δείκτης	Ορισμός / Μέτρηση (μον.)	Προτεραιότητα	Κύριες πηγές δεδομένων
Πρόσθετη απασχόληση γυναικών	Μεταβολή της απασχόλησης των γυναικών / ώρες εργασίας σύμφωνα με σενάρια μείωσης του χάσματος	Κρίσιμη	Μικροπροσομοίωση φορολογικών παροχών; EU-LFS baselines
Πρόσθετοι φόροι & κοινωνικές εισφορές	Μεταβολή στα έσοδα από τον φόρο εισοδήματος και στις εισφορές κοινωνικής ασφάλισης (EUR)	Κρίσιμη	Μικροπροσομοίωση (EUROMOD); Υπηρεσία κοινωνικής ασφάλισης
Διαφορά στις συντάξεις μεταξύ των φύλων	Διαφορά στη μέση σύνταξη: γυναίκες έναντι ανδρών (%)	Κρίσιμη	Eurostat (https://doi.org/10.2908/ILC_PNP13); διαχείριση συντάξεων
Συνολική αξία των μη καταβληθέντων λόγω μακροχρόνιας φροντίδας	Εθνική υπολογιζόμενη αξία (EUR; % of GDP)	Κρίσιμη	Χρήση χρόνου × μισθοί; δορυφορικός λογαριασμός της οικονομίας της φροντίδας
Καθαρή κοινωνική απόδοση (SROI)	Παρούσα αξία των οφελών έναντι του κόστους, λόγος οφέλους προς κόστος	Κρίσιμη	Παραγόμενο μοντέλο κόστους-οφέλους / SROI model

A.7 Μέσα πολιτικής και εφαρμογή

Ο σχεδιασμός και το εύρος της άδειας φροντίδας και των συμπληρωματικών μέτρων, συμπεριλαμβανομένων των δράσεων που μετασχηματίζουν τις κοινωνικές συνήθειες.

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

Δείκτης	Ορισμός / Μέτρηση (μον.)	Προτεραιότητα	Κύριες πηγές δεδομένων
Παράμετροι άδειας φροντίδας	μέρες/χρόνο, προστασία εργασίας, ποσοστό αντικατάστασης μισθού, μη μεταβιβάσιμο (ν/ο)	Κρίσιμη	Αναθεώρηση νομοθεσίας / πολιτικής
Χρήση της άδειας φροντίδας	(%)αξιοποίησης ανά επιλέξιμο εργαζόμενο, Ποσοστό ανδρών	Κρίσιμη	Δεδομένα σχετικά με τη διαχείριση των αδειών / την κοινωνική ασφάλιση, έρευνες εργοδοτών
Επίσημη κάλυψη μακροχρόνιας φροντίδας	Αριθμός δικαιούχων ανά 1.000 ηλικιωμένους, δημόσιες δαπάνες για μακροχρόνια φροντίδα (% of GDP)	Κρίσιμη	Εθνική διοίκηση κοινωνικών υπηρεσιών, Eurostat (SHA, https://doi.org/10.2908/HLTH_SHA11_HC); OECD
Πρόσβαση και χρήση στο πλαίσιο ευέλικτων μορφών εργασίας	Εργαζόμενοι που έχουν πρόσβαση / χρησιμοποιούν ευέλικτες ρυθμίσεις (%)	Συνίσταται	EU-LFS; έρευνες εργοδοτών
Μέτρα και εκστρατείες που μετασχηματίζουν τις κοινωνικές συνήθειες	Εμβέλεια των εκστρατειών για άδειες που απευθύνονται σε άνδρες, της «θετικής απόκλισης» και της επικοινωνίας για την αλλαγή συμπεριφοράς (SBCC),	Συνίσταται	Χαρτογράφηση πολιτικών, ανάλυση εκστρατειών, έρευνες για τις κοινωνικές νόρμες

Co-funded by the European Union
Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

	μεταβολή των κοινωνικών κανόνων πριν και μετά την εφαρμογή		

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Canaan, S., Lassen, A. S., Rosenbaum, P., & Steingrimsdottir, H. (2022). Άδεια μητρότητας και άδεια πατρότητας: Στοιχεία για τον οικονομικό αντίκτυπο των νομοθετικών αλλαγών σε χώρες υψηλού εισοδήματος. Έγγραφο συζήτησης IZA No. 15129.

Brenøe, A. A., Canaan, S., Harmon, N. A., & Royer, H. N. (2020). Είναι δαπανηρή η γονική άδεια για τις επιχειρήσεις και τους συναδέλφους; Έγγραφο εργασίας NBER No. 26622.

Bartel, A., Rossin-Slater, M., Ruhm, C., & Waldfogel, J. (2016, 2021). Ο αντίκτυπος της οικογενειακής άδειας μετ' αποδοχών στους εργοδότες. Έγγραφα εργασίας NBER No. 21747 και No. 28672.

Eurofound (2020). Εργατικό δυναμικό μακροχρόνιας φροντίδας: Απασχόληση και συνθήκες εργασίας. Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2022). Η μεταφορά της οδηγίας για την ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και ιδιωτικής ζωής στα κράτη μέλη της ΕΕ: Πολύ δρόμος. Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (EIGE) (2024). Δείκτης Ισότητας των Φύλων 2024: Διατήρηση της δυναμικής σε μια εύθραυστη πορεία.

Eurostat (2024). Στατιστικά στοιχεία δαπανών υγειονομικής περίθαλψης ανά λειτουργία, πάροχο και χρηματοδοτικό σχήμα. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/SEPDF/cache/123242.pdf

Goodman, J. M., Elser, H., & Williams, J. (2020). Η επίδραση του διατάγματος του Σαν Φρανσίσκο για τη γονική άδεια μετ' αποδοχών στους εργοδότες. Έγγραφο εργασίας.

Eurostat. (2025). Μέσο συνταξιοδοτικό χάσμα μεταξύ των φύλων ανά ηλικιακή ομάδα. Ευρωπαϊκή Επιτροπή. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_pnp13/default/table?lang=en

Gösenbauer B., Braun A., Bilger M. (2025). Η άτυπη μακροχρόνια φροντίδα και η κατανομή της ως προς το φύλο: μια συστηματική ανασκόπηση. *Journal of Integrated Care*, Τόμος 33 No. 5 σ. 17–35, doi: https://doi.org/10.1108/JICA-10-2024-0058

ISTAT (2019). Ισορροπία επαγγελματικής και προσωπικής ζωής: Έτος 2018. https://www.istat.it/it/files/2019/11/Report-Conciliazione-lavoro-e-famiglia.pdf

ISTAT (2021). Διερευνητική έρευνα για την κατάσταση των ατόμων με αναπηρία. Ακρόαση του Προέδρου του Εθνικού Ινστιτούτου Στατιστικής στην Τεχνική Επιστημονική Επιτροπή του Εθνικού Αστεροσκοπείου για την κατάσταση των ατόμων με αναπηρία. Ρώμη: Istat. https://www.istat.it/it/files/2021/03/Istat-Audizione-Osservatorio-Disabilit%C3%A0_24-marzo-2021.pdf

ISTAT (2024). Δημογραφικοί δείκτες 2024. https://www.istat.it/wp-content/uploads/2025/03/DEMOGRAPHIC-INDICATORS_YEAR-2024.pdf

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE

ΟΟΣΑ (2022). Υγεία με μια ματιά: Πολιτικές μακροχρόνιας φροντίδας. Εκδόσεις ΟΟΣΑ. https://one.oecd.org/document/DELSA/HEA/WD/HWP(2022)8/en/pdf , σελ13 ετών

Rocard, E., & Llena-Nozal, A. (2022). *Υποστήριξη άτυπων φροντιστών ηλικιωμένων: Πολιτικές που δεν αφήνουν κανέναν φροντιστή πίσω.* Έγγραφα εργασίας του ΟΟΣΑ για την υγεία, (140), 0_1-72. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2022/05/supportinginformal-carers-of-older-people_447892d0/0f0c0d52-en.pdf

Schmitz, H., & Westphal, M. (2015). Βραχυπρόθεσμες και μεσοπρόθεσμες επιπτώσεις της παροχής άτυπης φροντίδας στην υγεία των γυναικών φροντιστών. Εφημερίδα των Οικονομικών της Υγείας, 42, 174–185.

Silva, R. C., Vezzoli, M., Menesello, V., Meattini, M., Sartori, R., & Minelli, A. (2024). Όλα αλλάζουν αλλά τίποτα δεν αλλάζει: Στερεότυπα φύλου στον ιταλικό πληθυσμό. Αρχεία Ψυχικής Υγείας των Γυναικών, 27(4), 537–545. https://doi.org/10.1007/s00737-024-01437-1, σελίδα 543.

Symplexis (Coord.), ICCV (Petrescu, Claudia, Arpinte, Daniel, Mihalache, Flavius, Neguț, Adriana, & Drăgan, Corina), CCIR, CSI, CCCI, SYMPLEXIS, D&I, FSMLR, CAMARA BADAJOZ, CESIE ETS, Confesercenti PA (2025). Έκθεση χαρτογράφησης του κενού. Διακρατική έκθεση. Αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του έργου CareDivide, που συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (CERV-2024-GE). https://caredivide.eu/results/

UNDP (2023). Καταρρίπτοντας την προκατάληψη του φύλου: Μετατόπιση των κοινωνικών κανόνων προς την ισότητα των φύλων.

Μονάδα του ΟΗΕ για τις γυναίκες (2024). Πεκίνο+30 Εθνική Έκθεση – Κύπρος. Διατίθεται στη διεύθυνση: https://www.unwomen.org

Van Houtven, C. H., Coe, N. B., & Skira, M. M. (2013). Η επίδραση της άτυπης φροντίδας στην εργασία και τους μισθούς. Εφημερίδα των Οικονομικών της Υγείας, 32(1), 240–252.

Vlachantoni, A., Wang, N., Feng, Z., Evandrou, M. and Falkingham, J. (2024) Άτυπη παροχή φροντίδας και μείωση της οικονομικής δραστηριότητας μεταξύ των φροντιστών μέσης ηλικίας στη Μεγάλη Βρετανία: μια προσέγγιση μικτών μεθόδων. *Κοινωνική Πολιτική και Κοινωνία*, 23 (2), 344-361. doi:10.1017/S1474746421000774

Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας. (2024). Υποστήριξη Άτυπων Μακροχρόνιων Φροντιστών. Διατίθεται στη διεύθυνση: https://iris.who.int

Παγκόσμια Τράπεζα (2023). Ισότητα των φύλων στη Ρουμανία. Πού βρισκόμαστε. https://www.worldbank.org/en/country/romania/publication/gender-equality-in-romania-where-do-we-stand-2023-romania-gender-assessment

Co-funded by the European Union

Χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Ωστόσο, οι απόψεις και οι γνώμες που εκφράζονται είναι αποκλειστικά του/των συγγραφέα/ων και δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα εκείνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ούτε η Ευρωπαϊκή Ένωση ούτε η χορηγούσα αρχή μπορούν να θεωρηθούν υπεύθυνες για αυτές. [Αριθμός έργου: 101191097 — CareDivide — CERV-2024-GE